

DĚTI

JIŘINA

DOLEŽALOVÁ

PĚTILISTÉ

RŮŽE

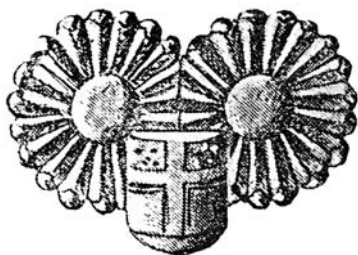
REGIA

REGIA

JIŘINA DOLEŽALOVÁ

DĚTI PĚTILISTÉ RŮŽE

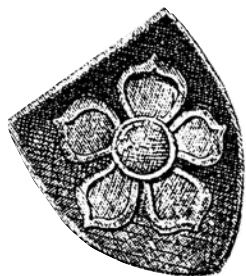
Nakladatelství **REGIA**

PRAHA 2002

JIŘINA DOLEŽALOVÁ

**DĚTI
PĚTILISTÉ
RŮŽE**

REGIA

Publishing © 2002 by REGIA
Copyright © 2002 by Jiřina Doleřalov
Cover & Graphics © 2002 by Miroslav Pechnek

All rights reserved. No part of this book may be reproduced
in any form or by any means without the prior written consent
of the Publisher, excepting brief quotes used in reviews.

Printed in Czech Republic

ISBN 80-86367-23-1

MÍSTO ÚVODU ODPOVĚĎ NA OTÁZKU

Když jsem začínala pracovat na této knížce, zeptal se mne jeden známý (žádný primitivní vlezlý štoura, aby si někdo nemyslel, ale velice vzdělaný a nadmíru racionalistický pán), proč jsem si vybrala jako téma pány z Růže, když právě dnes existuje takové nepřeberné množství motivů daleko aktuálnějších.

Odpověděla jsem stejně jako kdysi Edmund Hillary, když se ho zeptali, proč leze na hory. Bez rozmyšlení řekl, že na hory lezeme, protože jsou nebo tak nějak podobně. V této odpovědi bylo všechno. A tak i já se nerozmyšlela, nesnažila se tomu bližnímu rozebírat, proč píšu právě o těch dávno mrtvých a mnohým současníkům naprosto neznámých lidech, a jaksi samovolně ze mne vypadlo, že o dětech pětileté růže chci psát proto, že jsou. Vždyť existují po celém jihu Čech a připomínají se na každém kroku toho, jenž prochází touto krajinou. A přes staletí přetrvávají.

Jistě, můžete namítnout, že Rožmberkové dávno nejsou. Jejich těla se rozpadla v prach, náhrobky zvětraly a vzpomínky vyvanuly. Ale promiňte mi, že oponuji. Nemáte pravdu. Členové rodu pětileté růže nemohou dnes figurovat při sčítání lidu. Žádná politická strana s nimi nemůže počítat jako s potencionálními voliči. Publicisté nemají šanci pořídít s nimi zajímavé interview. Nicméně je v jižních Čechách potkáme na každém kroku. Doslova. Tu jejich hrad (třeba dávno rozpadlý), tu zámek, onde rybník či soustava rybníků, tam unikátní výzdoba stěn vyprávějící jako obsažná a každému srozumitelná kniha příběh třeba o svatém Jiří, tu stavba církevní, tam nádherné erby s pětiletou růží vytesané do kamene sloupů staveb i docela neoficiálních... A spousta legend.

Ano, o Rožmbercích toho bylo napsáno už mnoho. Je to bezesporu vděčné téma – Rožmberkové jako takoví a hlavně někteří z nich byli rod opravdu zajímavý. A tak ho použila celá řada historiků, dramatiků i beletristů. A to nejen v dobách, kdy se už páni z Růže nemohli bránit zpracování, jež se jim nezdálo. Ale i za jejich života. Měli na to lidi, řeklo by se dnes. Třeba takového Václava Březana, což byl dějepisec posledního z rodu, Petra Voka z Rožmberka. A že Březan nebyl jen tak nějaký šlechtický pochlebničec píšící podle příkazů svého chleboďárce poznáme z toho, že

i dnes se k jeho dílu obracejí mnozí, kteří hledají zapadlé zrníčko pravdy o Vokově životě, aby je zasadili do nové půdy a nechali vyklíčit v košatou a zajímavou rostlinu.

Takže z téhle slovní ouvertury je možné poznat, že děti pětilisté růže rozhodně mohou být zajímavé v současnosti i pro člověka, jehož obzor se klene daleko jinde, než obzor těch, kteří žili dávno před námi.

Vážné historické knížky ale nepatří zhusta k literatuře, kterou si čteme před spaním pro pohodu. Pravda, podají čtenáři přesný výčet dat, kdy se ten dotýčný narodil, kdy vešel ve stav manželský, kdo byla jeho vyvolená, kolik že zplodil dítek a co se s nimi stalo. Kde si postavil sídlo (případně komu stavbu zadal a za kolik), a konečně kde zesnul a kde je místo jeho posledního odpočinku.

V historických knížkách najdeme všechny postavy toho kterého rodu. Všechny důležité detaily. Až pak dílo dočteme, budeme velice, velice poučení.

Nicméně si dovolím pochybovat, že ve chvílce klidu po celodenním fofru sáhneme právě po takové knize.

Protože i když je velmi poučná a zajímavá, nutí nás vidět věci vážně až vědecky – a do toho se nám často ve chvílích kýženého odpočinku ani trochu nechce.

A protože životy dětí pětilisté růže jsou nejen výčtem toho, jak si vedly v politice, co zajímavého postavily a vymyslely, zachtělo se mi o nich povídat trochu jinak.

Ne, nebude to nějaký senzační středověký bulvár ani přehled pikantních drbů, jak se zachovaly nebo jak si je autor vyfabuloval v pevné víře, že ho „nestrhají“ renomovaní historikové (protože jim nestojí za to takové plky vyvracet), ani ho nezažalují postížení Rožmberkové s žádostí o finanční satisfakci za pomluvu (protože z onoho světa trestní oznámení podávat nelze). Takový způsob psaní knihy by mi nedovolila úcta k historii ani úcta ke čtenáři.

Nebude zde ani chronologický výčet členů rodu (kromě rodomenu, ale ten není vodítkem děje, jen nutnou, jak se domnívám, informací o rožmberském rodu.

Čtenáři zde blíže představím jen zajímavější členy rodu a pak místa, která mohou být (a doufám že budou) něčím bližším než jen listy katalogu o historii rodu.

Záměrně se nebudu šířit o těch, o nichž by se dalo říci (jako kdysi v hodinách dějepisu na mnohých školách) „narodil se, postavil, umřel“.

A protože je vhodné navodit celou atmosféru popsané doby, dokreslí to obrázky sídel, hradů, zámků, trocha úvah o chytré politice, jak ji Rožmberkové dělali, nahlédnutí do síní s obrazy a o tom, že i když ten dotyčný byl bohatý šlechtic, nemusel být jeho život procházkou růžovým sadem. Bude tam i něco pověstí neodmyslitelně patřících k minulosti, a nakonec i ta trocha drbů.

Ale víte co? Dostí úvodu – a čtěte raději sami.

NA POČÁTKU BYL PAN VÍTEK Z PRČICE

Občas se nám stane, že ve chvíli rozhořčení pošleme svého bližního, jenž nám ono rozhořčení navodil, do Prčice. Není to zrovna noblesní a zdvořilá výzva, je ovšem vžitá a koneckonců není žalovatelná.

Pokud jsme sportovec tělem i duchem, má pro nás slovo Prčice zase jiný význam. Příjemný. Známý pochod Praha – Prčice není naprosto nic hanlivého, právě naopak. Kdo pochod do Prčice zvládl, může se právem cítit hrdý na své sportovní a fyzické kvality. Tolik o Prčici.

Ovšem málokdo dnes ví, že právě Prčice byla sídlem zakladatele rodu pětিলisté růže, pana Vítky.

Jako první to dokumentuje dějepisec Petra Voka z Rožmberka, posledního člena jeho rodu, když vypráví:

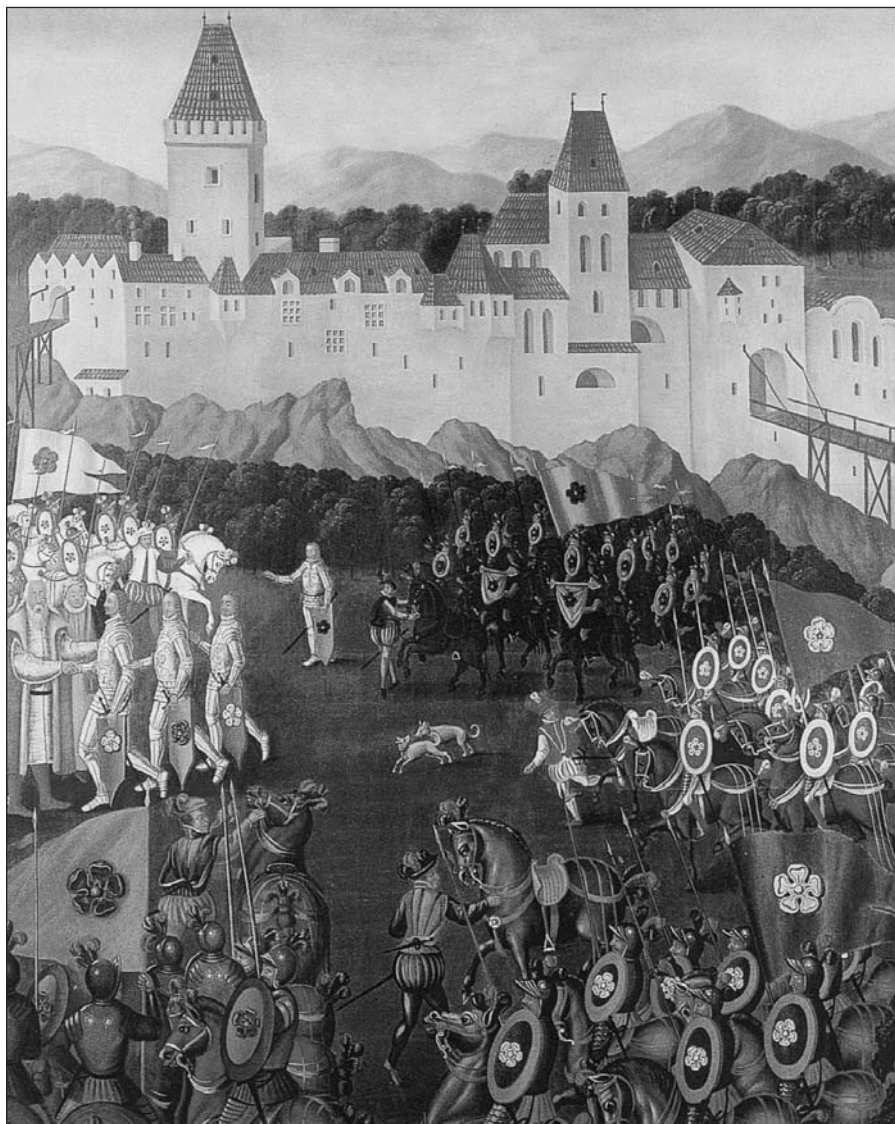
„Vítek z Prčice, svůj rod chtěv dlouhověčně v svornosti zachovati, pateru růži mezi pět synů svých rozdělil.“

Popisovaný akt můžeme dokonce vidět i ve výtvarném zobrazení. Postačí zavítat do jindřichohradeckého muzea a navštívit tam unikátní expozici starých ostrostřeleckých terčů. A právě na jednom z nich můžete tu darovací slávu uvidět na vlastní oči.

Pravda, historikové o oné legendě (mimochodem velice půvabné a dokonce i mravoučné, což poznáme z dalšího vyprávění) sváděli disputace. Vědecky se dobrali poznání, že se Vokův dějepisec někde hodně „sekl“, když uváděl u synků páně Vítkových jména.

Malíř obrazu pak, cele ovlivněn legendou, vytvořil na první pohled patrný rozdíl mezi pěti Vítkovými syny. Jeden byl totiž levoboček, a ačkoli jej otec obšťastnil také majetkem jako syny z lože manželského a také erbem s pětिलistou růží, musel tu malíř jasně naznačit, že mezi potomky je přece jen nějaký rozdíl. A tak levobočka situoval jinak než ostatní syny. Ti stojí v řadě přímo u důstojného otce a patrně už své dostali, protože každý z nich třímá velký erb ve tvaru štítu.

Levoboček už byl také obdarován, ale ze slušnosti se postavil opodál. Rovněž jeho erb, i když je tvarově shodný s erby ostatních synů, se honosí jinými barvami než jaké nesou erby synů z lože manželského.

*Legenda o rodu Vítkovců vypráví, jak na samém počátku
dění rozdělil pan Vítek z Prčice majetek a erby mezi svých pět
synů. Podle středověkého obrazu to bylo
divadlo opravdu velkolepé.*

Pole má stříbrné (někde je vyvedeno v barvě bílé) a pětिलistá růže na něm je černá.

Navíc k erbu dostal milý levoboček Sezima (jinde uváděný jako Sazema) panství ústecké, kde také vzniklo Sezimovo sídelní město.

Manželští synové pak byli poděleni následovně: Nejstarší Jindřich dostal panství hradecké a do erbu zlatou růží na modrém poli. Druhorozenému Vilémovi se dostalo Třeboně a Landštejna a stříbrné růže na červeném poli. Třetí syn, uváděný jako Smil, byl tatíčkem obdařen růží modrou ve zlatém poli, která pak náležela panství strážskému a bystřickému.

Čtvrtý synek Vok, patrně mazánek, si směl ponechat erb tatíčkův, což byla červená růže ve stříbrném (a kdyby náhodou stříbro došlo, pak v bílém) poli. K erbu patřilo panství Rožmberk a Krumlov.

Država pana Vítky z Prčice sice zůstala v rodu, ale rozdělila se. Byly tu rody pánů z Hradce (rozuměj – Jindřichova), z Landštejna, ze Stráže, z Rožmberka a z Ústí (zase rozuměj – Sezimova).

Tolik pověst. Ovšem pověstem není kladeno právo na historickou přesnost. Ale tato – s výhradou řádky nepřesných kombinací a několika smyšlenek ve jménech – celkem správně zaznamenala a popsal rodovou tradici.

Praotec rodu Vítek I., nazvaný podle svého původního sídla Prčice, na dnešním Sedlčansku, opravdu existoval, a to už v polovině 12. století. A nebyl to jen nějaký neznámý šlechtický pocmrnda – patřil mezi přední členy přemyslovské družiny, kde se velice aktivně a pro panovníka užitečně zapojoval v zemské správě a dokonce i v diplomatických poselstvích.

Protože to byl pán nejen obratný v jednání, ale i ekonomicky zdatný, získal odměnou za své služby mnohé úřední hodnosti a – což patrně souviselo – i značný majetek.

Zemřel roku 1194 a opravdu měl, jak uvádí legenda, zmíněných pět synů, z nichž jeden byl levoboček.

Jenže – a tady se fakta rozcházejí s pověstí – nesli (kromě nejstaršího Jindřicha a levobočka Sezimy) jména jiná. Bůhví, snad se otci rodu jeho vlastní jméno tak líbilo nebo měl (kromě politických jednání) zoufale málo fantazie – prostě svým dalším třem synům dal jméno Vítek. A aby se to nepletlo, byli to Vítek II., Vítek III. a Vítek IV. Erby i panství, které synové dostali, zůstaly stejné tak, jak o nich vypráví pověst.

Synkové se povedli po tatíčkovi. Myslelo jim to velice ekonomicky a dovedli těžit ze všeho, co politická situace právě přinášela.

V té době byla kamenem úrazu mezi Přemyslovci spousta sporů a rozporů, které sice nesvědčily knížatům, ale náramně se hodily Vítkovcům. Ti jich dovedli obratně využít a postupně zabírali do svého majetku značná území v jižních Čechách a dokonce i na jižní Moravě. Prováděli to tak obratně, že nikomu z knížat nenapadlo je jakkoli pronásledovat. Ono totiž z tehdejšího hlediska o zmíněná území nikdo dvakrát nestál. Byla lesnatá a většinou neosídlená a původní vládce patrně nenapadlo, že mohou být v budoucnu velice důležitá. A to jak ekonomicky, tak politicky.

První generace Vítkovců to ovšem viděla jinak a začala na budování svých držav usilovně pracovat.

Synové pětileté rúže se pustili do osidlování téměř panensky nedotčených území svým poddaným obyvatelstvem. Kde se usadí člověk, tam samozřejmě začnou vyrůstat příbytky. A tak rychle začaly vznikat vesnice, městečka a města.

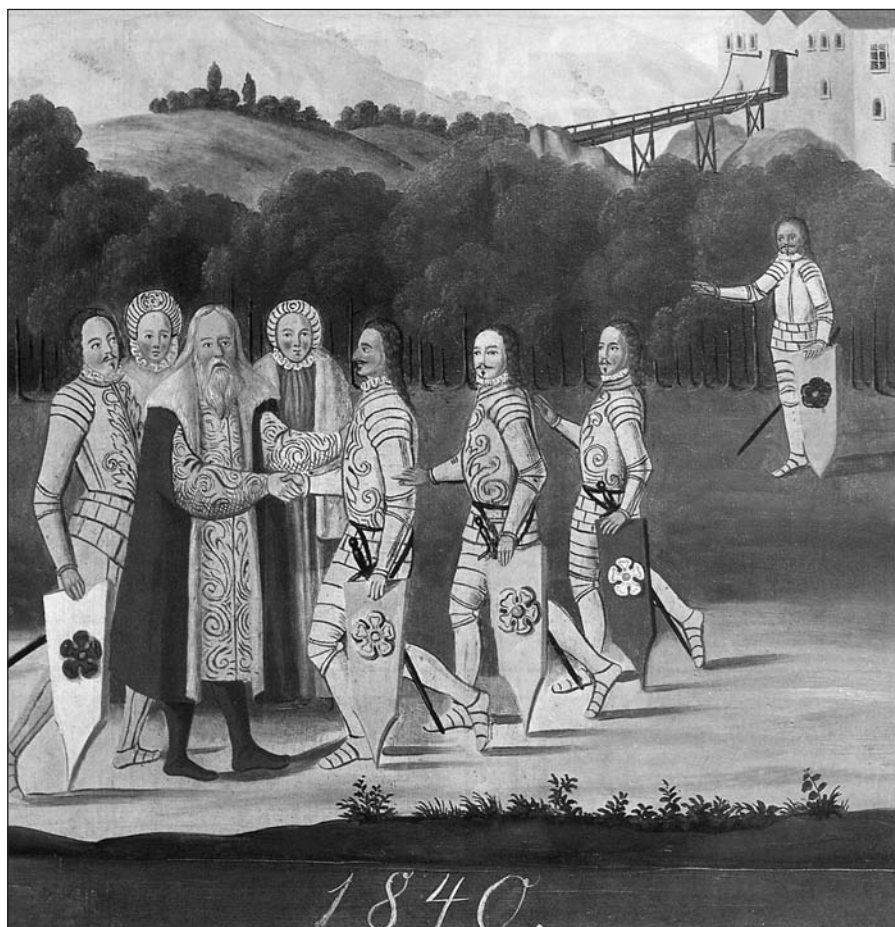
Je pravda, že města byla poněkud z ruky vzhledem ke středisku státu a navíc povětšinou ležela v pohraničních, tehdy hlubokých hvozdech. Ale na druhé straně to mělo zase jinou výhodu – poměrně snadnou komunikaci se sousedními zeměmi, z nichž nejvýznamnější byly Rakousy.

Kontakty se dají udržovat a upevňovat všelijak. Třeba obchodem nebo diplomatickými jednáními, nabídnutou (a samozřejmě realizovanou) vojenskou pomocí v případě války.

Jenže to všechno vyžaduje obrovské náklady a Vítkovcům bylo jasné, že vkládat peníze do něčeho tak nejistého jako jsou třeba války, není ta nejlepší cesta.

Takže na to šli jinak – a daleko výhodněji. Sňatky. Když totiž vydáte dceru do cizí země, dostanete nejen spojence v tom, kdo v oné zemi drží v rukou moc, ale třeba se povede i získat nějaké nové území a docela jistě vliv. Když si mužský potomek přivede jako manželku ženu cizího (a samozřejmě šlechticky významného) původu, je jasné, že panna nevěsta nedorazí jen s nádobím a uzlem peřin. Takže už ve 13. století se obratným a prozíravým Vítkovcům podařilo sňatkovými manipulacemi rozšířit vlastní državy na jih od českých hranic hluboko do Podunají.

Tak jsme se tedy seznámili s jádrem slavného rodu Vítkovců. Čtenáři by to, jak by se mnohý mohl domnívat, mohlo stačit. Jenže lidé (alespoň někteří, jako třeba historikové) jsou nesmírně zvědaví a snaží se dobrat toho nejhlubšího kořene věci. Tak třeba Theodor

Vyprávění o vzniku rožmberského rodu nadchlo i malíře ostrostřeleckých terčů daleko později – v roce 1840. Terče jsou nyní v jindřichohradeckém muzeu.

Wagner. Tomu vrtalo hlavou, odkud vzali Vítkovci ještě dávno předtím, než se na scéně dějin (a pověstí) objevil pan Vítěk z Prčice, svůj erb. Po dlouhém a plodném bádání se dobral podivuhodných výsledků.

Podle jeho závěrů pocházel slavný a mocný vítkovský rod z rovněž slavného a mocného rodu Orsinů (jinde uváděno Ursinů) ze

slunné Itálie. Wagner vycházel ze společných znaků rodových erbů. Erb Orsinů nesl stejně jako Vítkovci pětilistou růží, ale navíc tu byla tři šikmo položená břevna.

A my se zase obrátíme k pověstem, které mají vysvětlit, jak se tito Orsinové (nebo Ursinové – Wagner ve svém díle uvádí obě podoby, aniž by vysvětlil záměnu první samohlásky ve jméně) dostali do Čech.

Podle jedné z verzí v roce 546 – bylo to ještě před dobytím Říma Góty – jakýsi Vítek Ursinus, účastník bojů (nesmíme zaměňovat s Vítkem z Prčice), sebral rodinu a skupinu bojovníků, vykašlal se na „věčné město“ a pustil se směrem k Dunaji. V Čechách tehdy panoval kníže Vojen. Drobátko nám zde nesedí fakt, že Vojen vládl zhruba v letech 730 až 757, ale pověsti z přesných faktů netěží. Zmíněný Vojen, ještě pohan jako poleno, vytáhl prý na pomezí Čech, protože ten vlezlý Vítek se mu jevil jako velice nebezpečný nepřítel. A statečný Vojen pana Vítku, který si svůj příchod představoval naprosto jinak, porazil na hlavu, a to u Vitoraze, jež od této události nesla své jméno.

Vítek se svým vojskem byl sice poražen, ale jinak se těšil dobrému zdraví a hlavně dobrým diplomatickým schopnostem. I jal se s Vojenem vyjednávat. Vyličení jednání pověst nepostihuje. Praví jen, že pánové dohodli nejen mír, ale vstoupili ve svazek přímo přátelský. Vojen se ukázal jako velkorysý grand, přijal Vítku za svého vazala a daroval mu část jižních Čech. Nedosti však na tom, postavil mu v příhraničí i pevný hrad zvaný Nové Hrady. Nebyla to jen velkorysost, jak by se mohlo zdát a jak praví pověst. Ten tvrdý hrad měl být (prý) jakousi hraniční baštou, odkud měl nový vazal hájit proti případným nepřátelům hraniční území Země české.

Nicméně je tu i další pověst o příchodu páně Vítkově do Čech. V ní pan Vítek (Ursinus) figuruje jako služebník císaře Otty I. V roce 950, jak pověst uvádí, se zúčastnil válečné výpravy proti Boleslavovi, kterýžto v oné době vládl jako kníže český. Tažení nedopadlo pro Ottu slavně. Po porážce se císař odebral nazpět do své země a většina jeho kontingentu s ním. Ale bez pana Vítku. Ten se od Domažlic odebral do Bavor a došel až do Pasova. Tam se nějak spojil s tamním biskupem Vojtěchem a na jeho radu se vydal na jakousi křížovou výpravu proti pohanským Čechům.

Zde si dovolíme malou odbočku. Pro pravdivost nebo alespoň pravděpodobnost tvrzení pověsti by mohl hovořit fakt, který uvedl Wagnerův následovník František Mareš, že Vítkovci už koncem 12. století měli úzké styky s biskupstvím pasovským.

Ale vraťme se k osudům pana Vítky, jak je dále líčí legenda. Na zmíněné křížové výpravě byl Vítek úspěšný a pohanské Čechy porazil u Vitoraze. Kronikář to jméno překládá krásně dramaticky jako „Vítкова pomsta“.

Vítězný pan Vítek pak okamžitě zabral rozsáhlé pohraniční území a vůbec mu nevadilo, že je kopcovité a hustě zalesněné. Naopak, mělo to nespornou výhodu. Nebylo nutno se potýkat s tamním osídlením (neboť tam žádné nebylo). Mohl tam usazovat vlastní lidi, což pilně činil, máje spoustu příbuzných, a potírat odtud dál pohany.

A máme tu další tvrzení z roku 1469, dokumentované listinou kardinála Latina de Ursinis. Prý Vítkovci Ursinové (účastníci výpravy Otty I. proti Římu, kde císař dopadl jako sedláci u Chlumce) prodali doma své statky a odstěhovali se do jižních Čech.

Nicméně je jasné, že toto tvrzení popírá tvrzení minulé, že se pan Vítek zúčastnil tažení proti českému knížeti, protože to se odehrálo daleko dříve.

Ale ve všech verzích pověstí se dovídáme, že si Vítek v panenské krajině staví na vysokém vrchu své první sídlo, jemuž je přičteno jméno Vítkův Kámen. A hned nato následuje stavba dalšího hradu. Zase stojí (z důvodů strategických) na vysoké, strmé a nesmírně obtížně přístupné skále nad řekou Vltavou. Vítek jej nazývá podle někdejšího sídla Ursinů u Říma jménem Mons Rosarum. Když si to volně přeložíme do němčiny, stojí tu název Rosenberg – a to už i tomu, kdo míval ve škole z němčiny čtyřku, dojde, že se objevuje český název – Rožmberk.

Jako přídatek k hradu věnuje prý kníže Boleslav novému vazalovi pevný pohraniční hrad, vystavěný ještě pohanskými panovníky, určený k ochraně a ostraze hranic Země české a nesoucí název Nové Hrady.

Nový majitel byl nejen obmyslný, ale i shánčlivý a pracovitý, a tak stále rozšiřuje hranice svého panství.

Na krásném místě, kde Vltava krouží tak malebně, že málem svým ohybem vytvořila téměř ostrov, staví další hrad. Nazývá jej Krumlov.

S jídlem, jak známo, roste chuť. Vítek ji má, má i peníze a tak realizuje touhu rozšiřovat svá území. Pustí se i do zvládnutí rozsáhlé močalovité roviny, kde (prý) zakládá město Třeboň. Je třeba mýtit lesy, ale to nebyl v době, kdy pán vládl neomezeně pracovní silou, problém. Město vzniklo obkroužené rovinou, jejíž půda vyhovovala zemědělství.

Lesy kolem nenechává Vítek také stát bez užitku. Jsou nesmírně

vhodné pro lovy jak zvěře tak ptactva, což je nejen kratochvíle jeho vlastní, ale i obrovská příležitost zvát na lov šlechtické přátele, což nese mnohé výhody. Ono totiž i dneska se často daří řešit při neoficiálních setkáních problémy téměř státní. Platilo to i za Vítka – a ten uměl chytit příležitost za pačesy.

Ještě něco se daří podnikavému velmoži zařídit. Je to chov včel. Poprvé prý promyšlený a vedený ve velkém.

Praví se, že Vítěk měl rozvětvené potomstvo. Neuvádí se, zda bylo z pravého či levého boku. Na tom konečně tak nezáleželo, jen když potomstvo respektovalo hlavu rodu, drželo pohromadě a zmnožovalo statky.

Jak už to ale bývá v rodech, které nemají příliv nové krve a kde se sňatky uzavírají pouze v rámci rodiny (byť i s vzdálenými větvemi), dostavuje se ochabnutí. Je to poněkud slušnější a ohleduplnější označení než degenerace. Nicméně je to totéž a nic se na tom nemění.

Degenerace se může projevovat řadou forem. Někdy je provázena silným až naprostým nedostatkem vůle cokoli podnikat nebo dovést do konce, jindy částečnou až naprostou ztrátou intelektu. V některých případech je to „jen“ fyzická slabost, absence imunity a tím pádem náchylnost k chorobám a častá neplodnost. Vítkův rod sice nepropadl debilitě nebo šilenství, ale jeho příslušníci brzy umírali, noví se nerodili a rod pomalu zanikal. Nicméně nezmysel docela. Zůstal člen jediný, fyzicky nejsilnější, nejzdravější, duševně svěží, nadaný a obmyslný. Zdálo se, že se v něm soustředily všechny kladné geny rodu. Dospěl, oženil se. Ale ať pátráme jak pátráme, nikde se nedobereme nejmenších podrobností o jeho ženě.

Faktem ale je, že pro toto povídání nebyla manželka důležitá. Životním úkolem šlechtických dam oné doby bylo rodit potomky a do ničeho jiného se dámy montovat nesměly. A dojista je ani nenašlo, že by mohly. I když se náhodou vyskytla nějaká výjimečná žena, nebylo jí stejně dáno uplatnit se jinak než velela tradice.

No a ten poslední, bezesporu výjimečný potomek, to prý byl právě onen známý Vítěk z Prčice, zakladatel rodu pánů pětileté rúže. Necháme na čtenáři, zda tohle tvrzení vezme zasloužit. Když se totiž probíráme archivními materiály, najdeme spoustu nesrovnalostí. Ne že by naši předkové měli ve svých aktech a zápisech binec (jak se to přiházívá i dnes v době vysoké techniky), ale informovanost vážla. Možná i pozdějším nepřesným využitím pramenů. Heerman-

nova nesprávná lokalizace sídla Vítkovců na Litoměřicko například vznikla nesprávností překladu Březanova díla.

Překládat bez slovníku a navíc ještě bez mapy, to může budoucím generacím hodně zamotat hlavu a navíc být důvodem k dalšímu šíření omylů. Ale nakonec – alespoň je důvod k novému zkoumání a novým vědeckým pracím!

Nicméně úvahy o tom, že Vítkovci a Ursinové alespoň do jisté míry jedno jsou, vyvolávají nejen práce dávno zesnulých kronikářů.

Důkazním kamenem (a to kamenem v doslovném slova smyslu) byl pro některé badatele v oblasti vítkovské genealogie skutečný kámen, a to kámen náhrobní. Umístěn v kolegiálním kostele svatého Bartoloměje v Břeži přímo před oltářem Matky boží nesl podobu erbovního znamení „notářsky i svědecky potvrzenou s listinnými pečetěmi jak pánů z Růže, tak s rodem Ursinů“.

Náhrobní nápis byl proveden v latině, jak ostatně bylo tehdy zvykem, a zněl takto: „Anno Domini 1231 nonas Octobris obiit Christianus, filius Domini Henrici de Ursini et Resenburg“.

Ani tvrzení, vyvozená z řady více či méně doložených pravd, že čeští Rožmberkové byli pokrevními příbuznými korutanských Rosenberků, nevzali genealogičtí štouralové za daný fakt.

Dokonce se v hledání kořenů objevuje i zmínka o Rosenbercích ve Francích, ale i když tento rod existoval, neměl patrně (nebo spíš docela jistě) nic společného s pány jihočeské země – pány pětilisté růže.

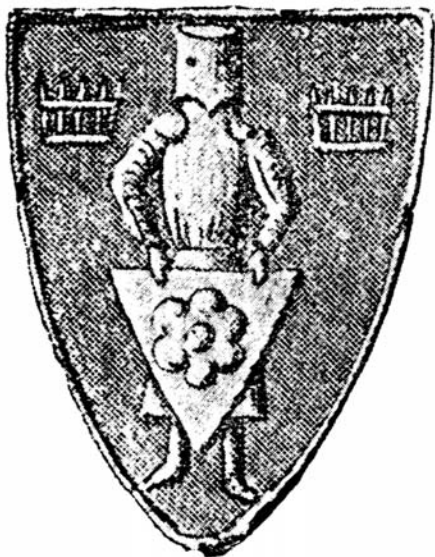
Ale přece jen najdeme cosi hmatatelného a důvěryhodného. Je to vítkovská pečeť. Nade vši pochybnost pečeť nejstarší. Nade vši pochybnost autentická, protože visí na prodejním dokumentu. A ona ekonomika, ať už v jednadvacátém či třináctém století, to není žádná hříčka, kde se dá žonglovat se slovy a pojmy. Protože peníze, nejen dnes, ale i tenkrát, byly vždycky „až“ na prvním místě.

Ta pečeť na listině zámeckého archivu vorlického představuje znak Vítkovců s růží a je z roku 1220.

Podle listiny prodal Vítek z Prčice ves Kojetín klášteru Milevskému. A jak jde o prodej, legendy jdou stranou.

Sama pečeť, oválná a zavěšená na stuze pod prodejním dokladem dokumentuje, že prodávající nebyl jen tak ledakdo, ale erbovní rytíř. Je tam vyobrazen v hrdé póze s trojhranným štítem v ruce, „na němž spatřuje se pětilistá růže“.

Pečetní vosky oné doby byly velmi pevné, takže bez úhony vytrvaly (i s vytlačenými obrázky) staletí. Byly bohužel jednobarevné,

*Vítkova pečeť z roku 1255,
jak ji čtenáři představuje
historik František Teplý.*

takže pečeť nesdělila barvy štítu páně Vítkova.

Ostatně, důležitá je ta pětilistá růže a fakt, že praotec rodu byl nejen udatný rytíř, ale i pán zdatný v oblasti obchodování, jistě ne ztrátového.

I ostatní synové pětilisté růže byli ekonomicky zdatní.

Už první vítkovské generace o tom nenechaly nikoho na pochybách. Brzy a se značným úspěchem Vítkovci položili hmotné předpoklady velkorysé vnitřní i zahraniční politiky. Rozšiřovali svá území, upevňovali moc a vedli si všeobecně úspěšně. Brzy patřili k nejmocnějším osobnostem české historie. Dokonce byli tak silnou veličinou, s níž musel (a to s náležitou opatrností) počítat i sám panovník,

a to už, uznejme sami, bylo co říci.

Polovina třináctého století byla dobou rytířskou, tedy značně romantickou. Šlechticové – pokud na to měli – stavěli podle této módy hrady, což učinili i páni z Růže.

Nedlouho před rokem 1250 si na horním toku Vltavy postavili krásný hrad. A protože rytířská móda měla kolébku v Němcích, nazvali jej po německu Rosenberg, což se ihned počestilo na Rožmberk. Zřídka jej nazývali Růžový vrch, jak se název dal přeložit. Sami se pak začali nazývat pány z Rožmberka nebo také pány z Růže. A to už není pověst, ale historický fakt.

PROSÍM, SEZNAMTE SE

Pravidlo známé odedávna říká, že lidem, kteří se setkávají poprvé, slušnost velí se představit. Tak i mně přikazuje, abych, když už to nemohou udělat sami, představila členy rodu pětিলisté růže.

Jistě, o každém členu se později nebudu šířit, jak už jsem poznamenala, ale znát všechny letorosty onoho mohutného stromu se nejen sluší, ale je to vhodné i pro informaci čtenáře.

Mohla bych nabídnout (což také učiním v obrazové příloze) autentický rodokmen pánů z Rožmberka, dochovaný od časů Václava Březana, ale patrně kdybych zůstala pouze u tohoto dokumentu, čtenář by mi nepoděkoval. Luštit historické texty psané písmem nám nečitelným nelze. Ve škole nám do hlavy natloukli docela jiné typy písma a naprosto odlišný sloh vyjadřování. Takže čtenář by mne s takovou informací jistě poslal do háje. Anebo tam, odkud pocházel zakladatel rodu.

Cílem knížky není přidělavat laskavému čtenáři problémy, ale seznámit ho s něčím novým, s tím, co nevěděl, případně už dávno pustil z hlavy.

Nedomnívám se, že by někdo šprtal genealogické tabulky rodu dětí pětিলisté růže. Ale kdyby potřeboval, stačí jen juknout – a má jasno. Kromě toho je takový genealogický přehled spolehlivější než každá domovní důvěrnice, protože v něm jsou fakta – a nakonec se můžeme dovědět i trochu rodinných drbů. S kým se kdo a kdy oženil, kolik měl dětí (bohužel levobočci nejsou uvedeni), můžeme si odvodit, proč se ten který šlechtic s kým oženil (Rožmberkův sňatek s královskou vdovou určitě měl i jiné pozadí než jen horoucí náklonnost). Dovíme se, kdo z Rožmberků se věnoval politice, kdo dal přednost dráze duchovní – i když i to byla politika.

Kdo a jakým sňatkem si rozšiřoval majetek, protože tenkrát šlechtická nevěsta nepřicházela do manželství jen s kufrem parády a kosmetiky, ale dostávala (kromě velké výbavy) často i nezanedbatelná území. Snad i proto si Rožmberkové mnohdy dojeli pro nevěsty daleko za hranice. Samozřejmě do rodů významných. Ono totiž stálo za to, aby pán na jihočeském dominiu měl za hranicí přítele. A pokud to přátelství bylo stvrzeno příbuzenskými svazky, bylo to ještě daleko lepší a účinnější.

Z genealogického přehledu lze také poznat, jak se komu v manželství vedlo. Některá choť manžela přežila, jiné manželky umíraly

po pár letech soužití. Takže některý z Rožmberků si dopřál (jako jedenáctý vladař panství) sňatku celkem čtyřikrát.

Konečně se můžeme dovědět, jakých funkcí se ten který Rožmberk dobral a tím se nám i osvětlí, jakou mocí v rámci země disponoval. Ano, v rámci země, protože řada pánů z Růže hrála na celostátní scéně role velice význačné.

Věřím, že čtenář nakonec dojde k poznání, že ponořit se do genealogických přehledů, které na první pohled vypadají tak nudně, zbytečně a nestravitelně, naprosto není promrhaný čas. Ale nehledejme v dalším vyprávění všechno a o všech. Není to možné z několika důvodů: jednak by takové množství faktů vydalo na encyklopedii, jednak by o některých nebylo co zajímavého vyprávět, takže by to nikoho nebavilo a knížku by odložil s tím, že si raději počte v čerstvém bulváru.

Nicméně čtenáře prosím, i když genealogické údaje ho budou nudit, aby se jimi alespoň letmo prokoušal, protože mu pomohou dobrat se souvislostí pro povídání další, kde dojde i na pověsti – a dokonce i na ty drby.

GENEALOGICKÝ PŘEHLED RODU ROŽMBERKŮ

Zakladatelem rodu byl VÍTEK I. z PRČICE. Historie praví, že byl nejen českým královským stolníkem, ale i kladským a prácheňským kastelánem. Měl pět synů, z nichž levoboček Sezima není v tabulce uveden. Vítek zemřel roku 1194.

U nejstaršího syna – JINDŘICH z HRADCE – jsou už uváděna přesnější data – 1205 – 1237. Pan Jindřich byl předchůdcem rodu pánů z Hradce.

Další syn se jmenoval VÍTEK II. starší (podle pověsti je to poněkud jinak) a má rovněž v historickém přehledu uvedena data – 1213 – 1236. Byl předchůdcem rodu pánů z Krumlova.

Následoval VÍTEK III. mladší z PRČICE a PLANKENBERKA (1194 – 1236). Byl předchůdcem rodu pánů z Rožmberka. I zde najdeme odchylku od legendy.

Měl podle genealogického přehledu dva syny. VÍTKA z PŘÍBĚNIC, který si na světě dlouho nepobyl. Záznamy o něm říkají, že se narodil buď v roce 1243 nebo 1255 a zemřel v roce 1259.

*Rožmberský rodokmen
dokonale a krásně zpracoval
kronikář rodu Václav Březan
kolem roku 1600.*

Druhý syn VOK I. z ROŽMBERKA dosáhl velice vysoké mety tehdejšího politického života. Byl českým nejvyšším maršálkem, správcem Horních Rakous a zemským hejtmanem ve Štýrsku. Zemřel – a to už letopisec uvádí přesně – 3. 6. 1262.

Posledním synem zakladatele rodu byl VÍTEK IV. Pověst uvádí rovněž jméno jiné. Žil od roku 1220 do roku 1234. Je předchůdcem rodu pánů z Landštejna. Zřejmě se neangažoval v politice, protože přehled se o tom nezmiňuje.

Bratr VOKA I. z Rožmberka, VÍTEK V. z PRÍBĚNIC byl postavou v rodovém žebříčku celkem málo významnou. Genealogická tabulka uvádí, že se narodil roku 1243 a zemřel před rokem 1256. Zmínka není ani o sňatku ani o dětech.

Zato u VOKA I. z ROŽMBERKA můžeme zjistit, že byl nejen politicky úspěšně činný, ale postaral se i o potomky. Měl dva syny.

Jeden, VÍTEK VI., po sobě nezanechal pro historiky nic zajímavého a zemřel 22. 8. 1277 jako bezdětek.

Více záznamů najdeme o jeho bratru. JINDŘICH I. se rovněž, jako jeho někteří příbuzní, angažoval v politickém dění své doby. Dotáhl to vysoko. Byl nejvyšším českým komorníkem a dokonce

purkrabím pražským. Bylo to nejen politicky významné, ale i ekonomicky úspěšné. Majetku panu Jindřichovi ještě přibýlo, když se stal dědicem po pánech z Krumlova.

Aktivní byl i jako zachovatel rodu. Zemřel 4. 7. 1310. Nyní o jeho dětech:

Březan se sice zmiňuje o dceři, která byla „neznámou“ manželkou Jana z Kravař. O dalších třech dcerách toho víme pramálo. U JOHANKY je známo pouze datum úmrtí (3. 2. 1317), u MARKÉTY rovněž (14. 6. 1357) a o ANEŽCE je sděleno jen to, že byla.

Jediný syn Jindřichův, PETR I., zdatně pokračoval v otcově politické aktivitě. Byl nejvyšším českým komorníkem a dokonce zemským hejtmanem v Čechách.

Petr se také činil co do zachování rodu. Výčet jeho potomků je úctyhodný, i když ne o každém poskytuje kronikář podrobnosti.

O jedné dceři je zmínka jako o „neznámé manželce Bočka z Kunštátu“, další je zmíněna rovněž jako „neznámá manželka Heřmana z Potštejna“ a ještě další opět jako „neznámá manželka Dobeše z Kamence“. Ale na to kronikář „nebere jed“, protože je dcera označena otazníkem.

Ani tři další dcery se nijak významně nezapsaly do genealogického žebříčku.

U KATEŘINY není uvedeno datum narození ani úmrtí. Víme jen, že existovala.

U ANNY pak známe datum úmrtí (22. 12. 1388), stejně jako u MECELY (3. 10. 1380).

Synové zde byli čtyři.

JINDŘICH II., který zahynul 26. 8. 1346 v bitvě u Kreščaku.

Další syn, PETR II., dal přednost před kariérou světskou kariéře duchovní. Ono to tenkrát v podstatě bylo za jedny peníze, protože duchovenstvo mělo značnou moc a sílu, a na té se jistě podílel i Petr II. Dosáhl totiž hodnosti probošta u Všech svatých na Pražském hradě, kde 16. 11. 1384 zemřel.

Ani následující syn JOŠT I. nebyl mužem bezvýznamným. Funkce, již zastával – nejvyšší český komorník – stála značně vysoko. Jošt zemřel 24. 6. 1369.

Syn OLDŘICH I. nemá v genealogické tabulce mnoho místa. Jen zmínku o tom, kdy zemřel (28. 9. 1390). Ale sledujeme-li tabulku dále, dovíme se, že byl dědečkem prvního vladaře jihočeského dominia.

Poslední z bratrů, JAN I., má v tabulce rovněž skromnou zmínku, a to o svém úmrtí 1. 9. 1389.

Z manželského svazku pana Oldřicha (o manželce nenajdeme žádnou zmínku) vzešly tři děti.

ANNA a ANEŽKA byly z nějakého důvodu pro kronikáře nezajímavé, takže jim nevěnuje pozornost.

Syn JINDŘICH III. se stejně jako jeho předchůdci dobral značné politické moci. Byl nejvyšším purkrabím pražským. Svět opustil 28. 7. 1412. I on se postaral o zachování rodu, a to hlavně jednou z ratolestí, která se později stala významnou osobností historie jihočeské oblasti.

První jeho syn PETR III. patrně příliš významný nebyl, protože se o něm rodokmen zmiňuje jen stručně – uvádí pouze datum úmrtí – 7. 12. 1406.

Stejně tak dcera LIDMILA. Ta se prosadit nemohla, protože, jak historie uvádí, zemřela v dětství.

Ale další ratolest, syn OLDŘICH II., narozený 13. 1. 1403, se do dějin významně zapsal. Stal se nejvyšším purkrabím pražským a, což bylo pro jihočeský region důležité, prvním vládařem, a to v letech 1418 – 1451. A zde už se objevuje i zpráva o jeho manželce KATEŘINĚ z VARTENBERKA, zesnulé v roce 1436. Pan Oldřich ji následoval až za dlouhá léta. Zemřel 28. 4. 1462.

Jeho sestra KATEŘINA rovněž neměla pro historika zajímavost, takže uvádí jen rok jejího narození – 1405 a úmrtí, i když poněkud nepřesně – „po 7. 4. 1454“.

Pan Oldřich měl šest dětí, o nichž známe poměrně přesné údaje.

Syn JINDŘICH IV. podědil po otci významný „post“. Byl druhým vládařem v letech 1451 – 1457. Kromě toho zastával úřad vrchního hejtmána ve Slezsku. Oženil se s ANEŽKOU ze ŠAUMBURKA, která zemřela, jak uvádí rodokmen, „před 13. 5. 1461“, takže svého muže přežila o čtyři roky.

Oldřichův bratr JOŠT II. dal před světskými úřady přednost dráze duchovní a stal se nejvyšším převorem českých johanitů a posléze vratislavským biskupem. Zemřel 12. 12. 1467.

Další sourozenec, JAN II. řečený POKOJNÝ, dosáhl také na vysokou příčku politického žebříčku. Stal se vrchním hejtmanem ve Slezsku a byl českým nejvyšším komorníkem. A další důležitý údaj jak pro historii, tak pro jihočeské dominium: pan Jan byl v letech 1457 – 1472 třetím vládařem.

Oženil se s kněžnou ANNOU z HLOHOVA a měl početnou rodinu. Zemřel 8. 11. 1472. Paní Anna ho přežila. Zesnula 17. 12. 1483.

Do řady sourozenců patřila i sestra ANEŽKA, o níž rodokmen uvádí jen datum úmrtí – 25. 7. 1488.

Pro historii a zejména pro pověst rozšířenou v celém jihočeském kraji byla zajímavá další sestra paní PERCHTA.

O pověstech o této nešťastné paní se zmíníme později. Teď si ale připomeneme pramen jejích strážní, jímž byl její manžel JAN z LICHTENŠTEJNA. Osud paní Perchtu zbavil manželského jha v roce 1474, kdy Jan z Lichtenštejna zemřel. Paní Perchta si ale osvození příliš dlouho neužila. Zemřela 2. 5. 1475.

Poslední ze sourozenců byla LIDMILA, o níž se dovídáme jen to, že se provdala za BOHUSLAVA ze ŠVAMBERKA.

Potomky měl pouze jeden sourozenec, a to třetí vladař Jan II. Ten to ale bohatě nahradil. Měl deset dětí, z nichž tři synové dosáhli vysokých úřadů.

Tak JINDŘICH V. (narodil se 25. 6. 1456) byl v letech 1472 – 1475 čtvrtým vladařem. O manželce či dětech není zmínky. Rodokmen zaznamenal jen datum jeho smrti – 21. 5. 1489.

Sestra KATEŘINA se narodila 17. 8. 1457. Provdala se (v roce 1476) za PETRA HOLICKÉHO ze ŠTERNBERKA (zemřel 4. 6. 1514) a Kateřina se za něj odebrala za sedm let – 20. 8. 1521. Více o ní zaznamenáno není, patrně se nijak nezdědila.

Zato další bratr VOK II., který se narodil 18. 7. 1459, měl „pracovního vytižení“ pozhnaně. V letech 1475 – 1493 byl pátým vladařem a kromě toho se dobral vysokého úřadu zemského hejtmana v Čechách. Oženil se s MARKÉTOU z GUTNŠTEJNA, o níž nic dalšího rodokmen nesděluje.

Stručnou informaci najdeme i o další sestře BARBOŘE. Je známo jen datum narození (8. 6. 1469) a to, že se ve značně mladém věku provdala za JANA z BÍBRŠTEJNA. A to je vše.

Další sestra MARKÉTA se narodila roku 1460 a vstoupila do kláštera klarisek v Českém Krumlově. Víc rodokmen nepraví.

Zmíněna je i sestra BARBORA narozená ve stejném roce. Ale nedovíme se, zda byly s Markétou dvojčata nebo přišly na svět v těsně možném termínu za sebou.

Podrobnější údaje má v rodokmenu další bratr PETR IV., narozený 17. 1. 1462. Byl zemským hejtmanem v Čechách a v letech 1493 – 1521 byl vladařem dominia v pořadí už šestým. Za manželku měl ELIŠKU z KRAVAŘ, s níž měl dceru BARBORU, která zemřela v mládí. Eliška zemřela 1. 5. 1500. Petr ji následoval za třiačtyřicet let 9. 10. 1523.

Další záznam je o sestře HEDVICE, narozené 20. 1. 1464, a třikrát provdané: za VOLFA z GRAFENEKU, za DOBEŠE z BOSKOVIC a za ŘEHOŘE ze ŠTARHEMBERKA. Postupně, pochopitelně. Na ten nával manželů se paní Hedvika dožila na svou dobu vysokého věku. Zemřela 29. 4. 1520.

U další sestry ELIŠKY uvádí rodokmen jen datum narození – 16. 2. 1466 a sňatek s JINDŘICHEM z HARDEKA.

Stejně stručná je zmínka o sestře JOHANCE narozené 2. 9. 1482.

I o posledním ze sourozenců, OLDŘICHU III., je záznam stručný. Uvádí datum narození – 17. 1. 1471 a pak úmrtí – 4. 11. 1513.

Dětí Voka II. bylo šest.

JAN III. narozený 24. 11. 1484 byl nejvyšším převorem českých johanitů a v roce 1526 se stává osmým vládařem panství a zůstává jím do roku 1532, kdy umírá, a to 29. 2. nezanechav potomků.

U dalšího sourozence, JINDŘICHA VI., také letopisec neuvedl podrobnosti. Zaznamenal pouze datum narození – 14. 3. 1487 – a pak úmrtí – 16. 4. 1494.

Bohatší záznam má další sourozenec JOŠT III., narozený 30. 6. 1488. V roce 1532 se stává devátým vládařem a zůstává jím do své smrti. Byl dvakrát ženat.

První manželka BOHUNKA (VENDELÍNA) ze ŠTRAMBERKA se za něj provdala v roce 1529 a zemřela 27. 1. 1530.

Druhá manželka ANNA z ROGENDORFU má v rodokmenu jen záznam o úmrtí, což nastalo 5. 9. 1562.

V roce 1539 nastupuje na post vládaře, a to už desátého, další sourozenec PETR V. řečený KULHAVÝ. Narodil se 17. 12. 1489. Státně důležitých úřadů neměl a nehovoří se o sňatku ani o potomcích. Zemřel 6. 11. 1545.

Jindřich VII., další bratr, se narodil 15. 1. 1496 a od roku 1523 byl sedmým vládařem, a to do roku 1526. Byl ženat dvakrát. Poprvé s MAGDALÉNOU ze ŠTERNBERKA?, která zemřela 28. 6. 1521 a podruhé s ANNOU z Hradce (ovdovělou Šternberskou), která zemřela, jak uvádí letopisec, „po 5. 10. 1570“.

O poslední sestře najdeme v rodokmenu zmínku také velice spornou. Jmenovala se SIDONIE (ZIKUNA) a tím záznam končí. Lze se domnívat, že zemřela jako dítě. Historicky neobstojí ani ojedinělá domněnka, že se Sidonie nevhodně provdala a byla vyobcována z rodiny. Ten názor je nejen nepodložený, ale i naprosto nevěrohodný, neboť naprosto neodpovídá tehdejší rodovému zvyklostem.

Ale postupujme dál a přibližme si něco o dětech Jošta III, kterých bylo osm.

První je zaznamenána ANNA, narozená 26. 1. 1510. Jako šestnáctiletá (což je na tehdejší dobu věk vhodný ke sňatku) se provdala 2. března 1546 za JÁCHYMA z Hradce, narozeného 14. 7. 1526. Byl to sňatek výhodný, neboť Jáchym byl nejvyšším českým kancléřem. Zemřel 12. 12. 1565 a paní Anna ho přežila o patnáct let. Zesnula 16. 12. 1580.

Její bratr FERDINAND VOK se narodil 27. 4. 1531 a zemřel 9. 12. téhož roku, takže letopisec o něm ani při nejlepší vůli nemohl nic zaznamenat.

Následovala sestra ALŽBĚTA (ELIŠKA), narozená 30. 10. 1532. Provádala se za JINDŘICHA ze ŠVAMBERKA, a to 4. 2. 1554.

Jindřich zemřel po dvaceti letech soužití 19. 1. 1574. Paní Alžběta ho přežila o pouhé dva roky. Zemřela 5. února.

Dalším bratrem byl OLDŘICH IV., který pobyl na světě pouhý rok. Narodil se 11. 2. 1534 a zemřel 21. 2. 1535.

V roce úmrtí Oldřicha se narodil další jeho bratr, a to VILÉM. Bylo to 10. března 1535. V dospělosti překypoval aktivitou jak na veřejnosti, tak v životě soukromém. Dosáhl úřadu nejvyššího českého komorníka a purkrabího pražského. V roce 1551 se stal vládařem dominia, v pořadí jedenáctým. Byl jím až do své smrti – do 31. 8. 1592.

Řekli jsme, že byl aktivní i v soukromí, čímž je míněno, že byl čtyřikrát ženat.

KATEŘINA z BRUNŠVIKU se za něj provdala 28. 2. 1557, ale dlouho se z manželství netěšila. Zemřela 10. 5. 1559.

Podruhé se vladař ženil 14. 12. 1561 se ŽOFIÍ z Braniboru, narozenou 14. 12. 1541. Ale ani toto manželství nebylo dlouhé. Žofie umírá 27. 6. 1564.

A Vilém uzavírá sňatek třetí s ANNOU MARIÍ z BADENU, narozenou 22. 5. 1562. Věkový rozdíl manželů byl značný, ale na takové detaily se tehdy nehledělo. Manželka byla mladá a skýtala naději na potomstvo. Bohužel nepřišlo. Anna Marie umírá 25. 4. 1583.

V roce 1587 (11. 1.) se Vilém ženil počtvrté s POLYXENOU z PERNŠTEJNA, narozenou v roce 1567. Ale ani toto manželství nebylo posvěceno potomky. Pan Vilém opustil svět 31. 8. 1592.

Paní Polyxena nehodlala zůstat vdovou a provdala se znovu 23. 11. 1603, a to za VOJTĚCHA POPELA z LOBKOVIC. Byl jen o tři roky starší své ženy (narodil se 15. 8. 1568) a byl mužem úspěšným.

Zastával úřad českého nejvyššího kancléře. Zemřel 24. 5. 1628. Paní Polyxena ho přežila o mnoho let – zemřela 24. 5. 1642.

A máme zde další sestru jménem BOHUNKA. Narodila se 17. 3. 1536. Provdala se 19. 1. 1556 za JANA mladšího POPELA ze LKOVIC a na HORŠOVSKÉM TÝŇĚ, který se narodil 8. 11. 1510. Ani on nebyl mužem bez významu. Zastával úřad nejvyššího purkrabího pražského. Paní Bohunka zemřela 17. 11. 1557 a Jan Popel ji následoval po letech, 12. 4. 1570.

Následoval další sourozenec – sestra EVA, narozená 12. 4. 1537. Provdala se 12. 4. 1564 za silného muže MIKULÁŠE ZRINSKÉHO ze SERYNU, narozeného asi v roce 1518, hrdinného bojovníka s Turky. Sňatek se konal v zámecké kapli jindřichohradeckého zámku a my se o Evě ještě zmíníme. Mikuláš Zrinský zemřel 7. 9. 1566. Paní Eva byla poměrně dlouho vdovou, ale v roce 1578 se rozhodla provdat se znovu. Druhý sňatek s PAVLEM z GASOLDU uzavřela 16. 9. 1578. Zemřela v srpnu 1591 ve věku na svou dobu vysokém.

A tady už do genealogické tabulky Rožmberků vstupuje jiný rod JANEM ZRINSKÝM ze SERYNU (narozeným v roce 1565 a zesnulým 24. 2. 1612), který se oženil s MARIÍ MAGDALÉNOU z KOLOVRAT.

Posledním ze sourozenců rodu Rožmberků byl PETR VOK z ROŽMBERKA, osobnost známá, po staletí vzpomínaná, diskutovaná, chválená i pomlouvaná. Narodil se 1. 10. 1539 a jeho narození bylo později opředeno pověstmi dodnes vzpomínanými. Byl to pán tak svérázný, že jeho život do dnešních časů inspiruje spisovatele i dramatiky a tvůrce filmů. Muž všestranný, na svou dobu velice vzdělaný, se vymykal průměru. Dlouho vytrval ve stavu svobodném. Ale ve věku jedenačtyřiceti let (jeho vrstevníci byli dávno zasloužilými dědy) se oženil. Vyvolenou byla KATEŘNA z LUDANIC, panna o maličko víc než čtvrtstoletí mladší svého muže. Narodila se asi, jak praví letopisec, v roce 1567. Naděje na potomka byla tedy reálná, ale skutečnost byla jiná. Manželství trvalo sice dlouho a patrně by se nedalo hodnotit jako ukázkově šťastné. Potomek nepřišel. Paní Kateřina zemřela 22. 6. 1601. Petr Vok se ještě těšil ze života deset let, ale o další sňatek se nepokoušel. Zemřel 6. 11. 1611 a tak vymřel rod Rožmberků po meči.

Po přeslici tu sice byla ANNA z ROŽMBERKA, která se provdala za JÁCHYMA z Hradce a porodila ze společného svazku dvě děti, které sice měly polovinu rožmberské krve, ale příjmení už nesly „z Hradce“.

Vítkovské erby (i s ursinovským „přídavkem“).

Adam z Hradce pak měl dvě děti.

Starší JÁCHYM OLDŘICH z Hradce se narodil 24. 1. 1597. I on se uplatnil na vysokém postu – zastával úřad karlístejnského purkrabího. 25. 1. 1598 se oženil s MARIÍ MAXMILIÁNOU z HOHENZOLERNU. Zemřel 23. 1. 1604. Marie Maxmiliána žila ještě dlouho – zemřela 11. 9. 1649. Druhým dítětem Adama z Hradce byla LUCIE OTÝLIE z Hradce. Světlo světa spatřila 1. 12. 1582. Ve dvaceti letech (13. 1. 1602) se provdala za VILÉMA SLAVATU z CHLUMU a KOŠUMBERKA, narozeného 1. 12. 1572. Zemřela dříve než manžel, a ten se tedy stal dědicem pánů z Hradce. Zemřel 19. 1. 1652. Byl to onen Vilém Slavata, o němž víme ze známé pražské defenestrace, ale to už není příběh o Rožmbercích.

Rod Rožmberků tedy odešel. Za kamennými, umně tesanými náhrobky zmizely poslední kapky krve dětí pětিলisté růže. Nicméně přesto Rožmberkové přetrvávají. V historii, kam se nesmazatelně zapsali. V památnících staveb. V knihovnách, jež nashromáždili. V obrazech, které jsou rok od roku vzácnější. V krajině, kterou přeměnili k „užitku jejímu a kráse veškeré“. Zasáhli i nemalou měrou do dění celé země a získali pozice, jež byl nucen uznávat sám král.

Starší byl ADAM II. z Hradce a narodil se v roce 1549. Dosáhl úřadu českého nejvyššího kancléře a purkrabího pražského. Velkoryse přebudoval jindřichohradecký zámek, kde dodnes je takzvané Adamovo stavení pozoruhodným objektem. Oženil se (21. 9. 1574 s KATEŘINOU z MONTFORTU, narozenou v roce 1556. Zemřela 31. 3. 1631 dlouho po manželovi. Ten zemřel 24. 11. 1596.

Sestrou pana Adama byla ANNA, narozená 16. 7. 1557. V tradici rodové přízně s Lobkovici se 21. 8. 1579 provdala za OLDŘICHA FELIXE POPELA z LOBKOVIC a na KOSTI. Potomků nezanechali.

Jistě budete souhlasit se mnou, že mají i dnes své místo v našich vzpomínkách.

Pravda nelze se, z hlediska doby života Rožmberků ani z hlediska doby dnešní, domnívat, že tento rod byl rodem ryze charitativním, který se zajímal jen o blaho svých panství a svých poddaných. Ani to, že se těšil jen uměním a zvelebováním vlastních sídel, aniž se snažil zasahovat do dění země. Taková představa by byla hrubým omylem.

Rožmberkové to všechno zajisté činili, ale v žádném případě ne bez snahy být mocnými jen ve svých panstvích. Dalo by se říci, že ani jedna jejich generace nezůstala bez člena rodu, který by nezasa-hoval, a to velice významně, do politiky celé země.

Rada z nich zastávala místa, která se bez přehánění mohou nazvat předními, v samé „hlavě“ státního dění – u královského dvora. Kolik členů erbu pětিলisté růže bylo zemskými hejtmany! Kolik jich zastávalo úřad nejvyššího komorníka! A mnozí Rožmberkové byli i v úřadě pražského purkrabího.

Někteří se snažili o zvýšení své prestiže mezi šlechtou vhodně promyšleným sňatkem. Tak například Petr I. se oženil s Violou Těšínskou, vdovou po králi Václavu III.

Nicméně, protože Rožmberkové byli i prozíraví a chytří, nepředstavovali si, že pro jejich úspěchy je nejdůležitější být v příznivých vztazích s královským dvorem. Věděli už tenkrát, že „panská láska po zajících běhá“ a že královské sympatie jsou často pomíjivé a mnohdy i krátkodobé. Daleko pevnější základnu viděli (a naprosto právem) v pevné majetkové bázi, která zase ovlivnila jejich postavení mezi zemskou šlechtou. Ne, nebyli královými odpůrci. Ale – něco za něco. Pokud panovník Rožmberky a jejich moc uznával, pak byli páni z Růže ochotni panovníka podporovat.

Jakmile ale panovník svou moc začal upevňovat se snahou centralizovat moc a vládu v zemi (čímž by samozřejmě omezil moc Rožmberků, jejich politický vliv a pochopitelně oklestil by i jejich práva), vycenili Rožmberkové zuby a vstupovali s panovníkem do konfliktů, často velice ostrých. A to ne ojedinele. Postavili se (s řadou feudálů, nikoli samostatně, samozřejmě) proti Přemyslu Otakaru II. Podobně i proti velkému Karlu IV., Václavu IV. a i proti Jiřímu z Poděbrad. Za zmínku stojí, že téměř pokaždé tato střetnutí neskončila rožmberským debaklem, ale dosažením kompromisu, který ani jednu stranu nepoškodil a dokonce napomohl k celkovému posílení Českého království.

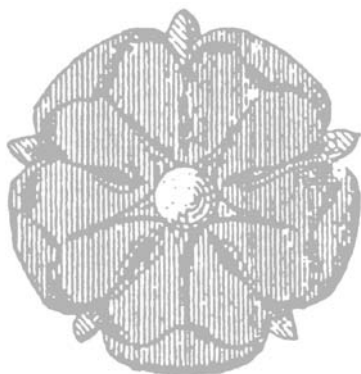
Bohužel došlo i k tomu, že nastalo období, kdy se na rožmber-

ských panství usadil nedostatek, a to po roce 1528, po králově rozhodnutí o sankcích. Rožmberská pokladna byla nucena vyplatit nepřátelům odškodné. Padl na ně nejen rodový poklad, ale i mnohaletý výnos zlatých a stříbrných dolů. A tak páni z Růže začali usilovně šetřit. Zvýšili poddanské platy, zavedli daň z hlavy i z prodeje, oklestili (a to velmi výrazně) církevní důchody. Byla sebrána většina kostelních klenotů, které se změnily v kov na ražení mincí.

Tato neutěšená situace trvala poměrně dlouho – jak praví historik, zažili ji ještě jak Vilém tak Petr Vok jako děti. Ti ale, když dospěli, došli k názoru, že psané papíry nikomu nic nezajistí, a že je nutno mít trvalé místo v zemské vládě.

A tak byl v roce 1529 obnoven starý rodový řád a nastoupil nepsaný zákon o nedělitelnosti dominia spojený s povinností všech členů rodu podřídit se vladaři.

Ano, byl tu veliký a náročný úkol. Ale poslední generace Rožmberků zdělila rodové geny v tom nejlepším slova smyslu a plně uplatňovala vše, aby pětিলistá růže neuvadla.

HRAD PANA JINDŘICHA

Když pan Vítek z Prčice, jak vypráví stará pověst o vzniku mocného rodu Vítkovců – Rožmberků, poděloval své syny lény a erby, začal, jak už to bývalo zvykem, tím nejstarším. Jindřich dostal krásné, leč neobydlené území s lesy a vodami a k tomu erb se zlatou pětistlou růží ležící na modrém poli.

I když v pracích některých historiků najdeme pochybnosti o tom, jak pan Jindřich ono území získal (praví se, že prý vlastně majetku dosáhl za blíže neznámých okolností), budeme se držet oné pověsti. Je pěkná, vlídná a ukazuje zakladatele rodu jako spravedlivého a obmyslného. Tatiček Vítek z Prčice si na svém majetku nejen neseděl, ale rozdělil jej ještě za svého života. Možná ho už nebavilo spravovat tak veliké državy, jaké měl, a proto je předal synkům, aby si na stará kolena mohl užívat. Anebo ho děsila představa, jak by to dopadlo, kdyby zemřel bez „závěti“ a ratolesti by se začaly rvát o dědictví. A konečně je nutno připsat zakladateli rodu ke cti, že pamatoval spravedlivým dílem i na Sezimu, který nebyl z lože manželského. Prostě levoboček.

Tedy se stávalo velice zhusta, že nějaký rytíř či podobný šlechtic si někde „zabočil“ od rodinného krbu. A protože tenkrát nebyla známa žádná bezpečnostní opatření uplatňovaná před zmíněnou radovánkou, ani dámy neměly možnost navštívit lékařskou komisi jaksi poté, o šlechtické levobočky proto nebyla nouze.

Někdy se tatiček s modrou krví na dámu svého chvilkového potěšení vykašlal. Jindy, když měl ponětí o jisté čestnosti, pak se zmíněné paní trochu (zpravidla finančně) revanšoval anebo svému levobočkovi dopomohl k slušnému pracovnímu místu.

Pan Vítek byl ovšem charakter. I na svého levobočka pamatoval v podstatě tím, co dostali synové vlastní. Možná že Sezimův podíl byl o něco dál než léna ostatních čtyř synů, možná byl i o něco menší, ale bylo to léno dědičné a levoboček dostal i erb. Nebyl ve veselých barvách jako erby ostatních synů. Stříbrné pole neslo černou růži – symbol toho, že pán zmíněného léna byl počat také načerno. Samozřejmě, seriózní a vážný vědec by tuhle historii podrobně rozpitval, doložil závěry psychologů a rozhodně by neužil zlehčujícího a poněkud nevážného tónu.

Ale příznejme si všichni, že si ze školy, třebaže jsme její škamna opustili už hezky dávno, daleko víc pamatujeme to, co nám pan pro-

*Vjezd Jindřicha do vlastního
hradu v roce 1220
nenamalovali už tenkrát.
Zobrazil ho až daleko později
malíř na ostrostřeleckém terči.*

vanými kruhy, ale zobrazovaly zajímavé věci ze žhavé současnosti (jako například první rozsvícení elektrické žárovky ve městě) anebo události z legend. Bylo by se možné domnívat, že takové malované terče brzy vzaly za své. Ale buď jindřichohradečtí střelci nebyli tak příliš ostro... nebo se terče používaly jen výjimečně. Zkrátka zachovaly se po naše časy – a nás zajímá právě ten s legendou. A kdo nevěří, ať tam běží – tedy do jindřichohradeckého muzea, kde je jejich krásná expozice.

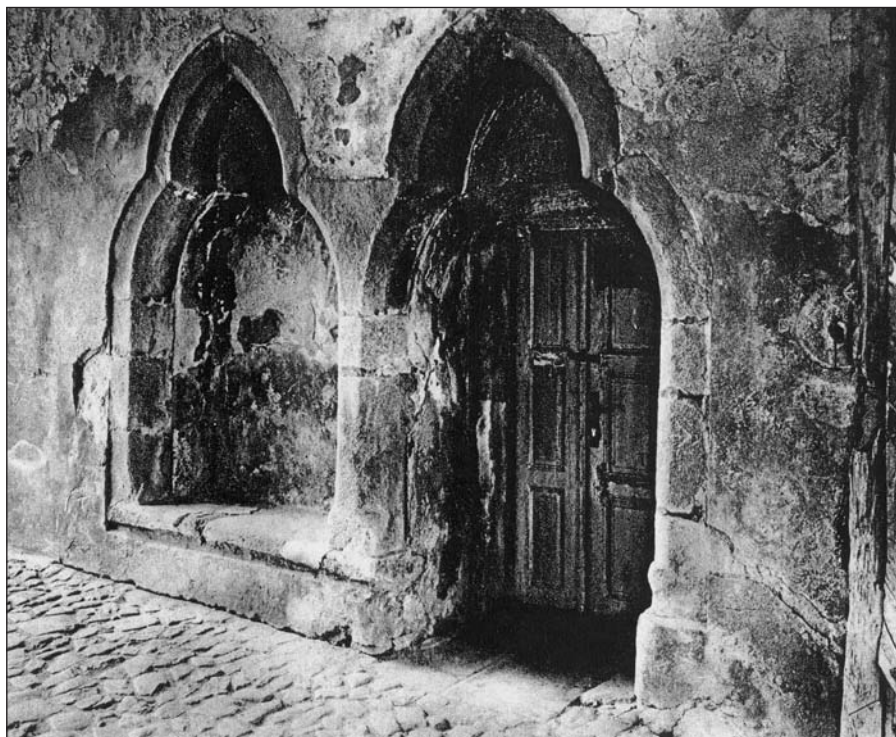
Pojďte, podíváme se na ten „náš“.

Pan Vítek v dlouhém plášti a závratně špičatých střevicích právě podělil synky (všichni se na tu slávu oděli do brnění) erby a patrně už i majetky. Sezima, snad aby nevypadal nenahamtaně nebo aby dal najevo, že je přece jen levoboček, stojí opodál vyrovnané řady Vítkovců. Ten hrad v pozadí se nepodobá žádnému známému hradu a most k němu vedoucí trošičku připomíná „Nuselák“. Ale malíř má právo na uměleckou licenci – a hrad ani most nejsou pro pověst vůbec důležité, tak co!

Ale povinnost mi velí vrátit se k nejstaršímu z obmyšlených synů – k Jindřichovi. Tak ten, jak už bylo zmíněno, dostal území, jímž pro-

fesor vykládal s humorem, než pravdy předkládané suchou řečí plynoucí ze smrtelně vážně stažených úst koženého pedagoga.

Pověst o panu Vítkovi a jeho bohubilém dělení erbů nadchla malíře dávných dob, takže například v jindřichohradeckém zámku můžeme vidět výpravný obraz „Dělení růží“, který o tom vypráví s epickou šíří doplněnou rozměrným krajinným motivem. Nenechala chladným ani umělce lidového v roce 1840, takže ji vtělil do dřevěného terče určeného jindřichohradeckým ostrostřelcům. Terče totiž tenkrát nebyly jen takové destičky se soustředně narýso-

*Vstup do zámku nenechá nikoho na pochybách,
že je původní.*

tékala řeka (dnes víme, že se nazývá Nežárka). Místo krásné a lesnaté, na jižním okraji vrchoviny, již dodnes říkáme Křemešnická.

V legendě se praví, že to byla krajina neobydlená a nedotčená. Ale zase by na světě nebyli jiní štouralové vědci, aby toto tvrzení nevyvrátili. Archeologické výzkumy potvrdily, že tam, kde stál Jindřichův původní hrad a kde se rozkládá dnešní jindřichohradecký zámek, leželo již v 10. století našeho letopočtu slovanské hradiště. Jinak je dotvrzeno, že krajina byla lesnatá, s množstvím vod a ve své podstatě opravdu nedotčená.

A tady se pan Jindřich pustil do budování svého sídla a v poměrně rekordním čase vznikl gotický hrad. Doložen je i písemně, a to už v listině z roku 1220, kde je označen jako Heinricus de Novo Castro. O něco později se setkáváme s poněkud jiným, nicméně

v překladu s názvem stejného smyslu, *Heinricus de Nova domo*. Tedy Nový hrad – Nový dům Jindřichův.

Hrad sám o sobě je moc pěkná nemovitost, ale jaksi málo prosperšná. A tak kolem něj začala vznikat osada, na níž se přeneslo jméno hradu – *Nova domus*. Pan Jindřich do nového místa povolal řemeslníky a obchodníky, takže osada utěšeně rostla. A v roce 1293 je poprvé uváděna jako město!

Začínat procházku po vítkovských hradech stavbou pana Jindřicha se sluší ze dvou důvodů. Právě Jindřichovi jako prvorozenému to místo patří, jak už je zvykem v rodových posloupnostech, ale to není jediný důvod. Vítkovských hradů je několik, ale právě ten Jindřichův prozradí nejvíce o tom, jak se tehdy taková sídla stavěla. A tento hrad napoví velice mnoho, možno říci nejvíc o tom, k jaké slohové orientaci vítkovské hrady patřily. Kromě toho se honosí největší velkolepostí a zůstal nejlépe zachovaný.

Zbyla tu věž, palác s kaplí a dokonce i část opevnění. Ohrazení bylo samozřejmě daleko rozsáhlejší, než jak je můžeme spatřit dnes. Zbyla západní hradba, ale za tou bychom dnes museli do sklepů. Zachovala se jako střední zeď tam, kde jsou sklepy dnešního renesančního křídla, kde najdeme takzvané Zelené pokoje. Odtud se táhne do velké okrouhlé věže, která střeží až do našich časů vstup do vnitřního hradu. Dál pokračuje k renesančnímu schodišti, které postavili v úhlu mezi křídlem takzvaných Zelených pokojů a příčnou arkádou. Ta odděluje dnešní třetí a čtvrté hradní nádvoří.

Právě tam, v jižním cípu, navazovala hradba na nejstarší jádro hradu. Je jím velká bosovaná věž. A prosím, neurazte se, když to vysvětlím. Ten, kdo není obeznámen s architekturou, to jistě uvítá a nebude se domnívat, že se autorka vytahuje, jak je chytrá. Ostatně, nikdy není na škodu se o něčem poučit.

Tak ta věž, abych neodbíhala, má stěny obložené nahrubo opracovaným kamenem. A to je právě ona bosáž. Věž nese jméno Černá a je doloženo, že byla postavena už Jindřichem I.

Kdybychom chtěli sledovat hradební zdi na východ, máme smůlu. Když totiž v 16. století prováděli majitelé hradu velkorysé a rozsáhlé úpravy, padlo na ně i východní hrazení. Tam, na straně obrácené k rybníku Vajgaru, totiž vyrostl velký renesanční palác, postavený Adamem II. z Hradce, a nedalo se dělat nic jiného, než hradby zrušit.

Byla tu ještě třetí věž s názvem Hranatka. Uzavírala vnitřní část hradu na straně severovýchodní, ale dnes ji nenajdeme – byla zbořena.

To, že zde ale doopravdy stála, máme zakotveno i písemně, a to z roku 1528. O tom, proč vzala konec, se také můžeme dovědět.

Tehdy byl v Čechách korunován císař Ferdinand I. a po korunovaci se vracel z Prahy do Vídně. Adam II., tehdejší pán jindřichohradeckého hradu očekával, že se monarcha při té cestě zastaví v Hradci. A aby se nemusel se svými vozy protahovat uzoučkými vjezdy, hodlal Adam pořídit nový, dostatečně prostorný a pohodlný průjezd. I nakázal z předhradí do přízemí Hranatky prorazit nový průjezd. A protože to byl slavný zásah v očekávání slavné události (i dnes patří k velkým zážitkům, když vysoce postaveného pána navštíví pán postavený ještě výše, v našem případě nejvýše), dal po pravé straně vjezdu zasadit pamětní desku. Zůstala tam do dnešních dnů.

Dovídáme se, že Hranatka ve 13. století byla opravdu hranatá – čtverhranná, a že stála ve východním nároží hradu. Byla spojena železnými dveřmi s ochozem hradební zdi. V době přestavby ale bylo nutno do její architektury zasáhnout – ubourat celou horní část, a to až k prahu železných dveří – o tři sáhy. To je pro nás, kteří už měříme jinou mírou délkovou, zhruba o šest a půl metru.

Jenže to, co z věže zůstalo, mělo obrovskou váhu, která nesmírně zatěžovala nové zaklenutí průjezdu a hrozilo, že všechno spadne. Třeba někomu na hlavu, což si nepřál nikdo, ani majitel hradu. A tak padlo rozhodnutí zbořit zbytek. Nedlouho po tomto bezpečnostním zásahu byl v místech pod věží zasypán hradní příkop a zbořeny (nade vši pochybnost) i zbytky věže.

Ovšem místo po ní nezůstalo dlouho pusté. Pán hradu nakázal do země zarazit přepevné piloty, které by unesly další stavbu. Byla to (jak ji známe dnes) renesanční budova s průjezdem. Je vysunuta, stejně jako presbyterium kaple, do parkánu na okraj bývalého příkopu, který odděloval ve 13. století vnitřní hrad od předhradí.

Takže když se do hradu podíváme dnes, můžeme si lokalizovat původní Hranatku na místo dnes stojící renesanční budovy po západní straně vjezdu, kterým dnes vstoupíme do třetího hradního nádvoří.

Z toho lze lehce vyvodit, že hradební zeď ve 13. století se táhla pod dnešní dvorní zdí Adamova Nového stavení latinsky zvaného, jak tehdy bylo pravidlem, Nova Domus. Toto jméno dalo později i vznik německému jménu Jindřichova Hradce – Neuhaus.

Vnitřní hrad byl tedy původně uzavřen do trojúhelníku, obehnaného doslova neprůstřelnou zdí. Byla totiž tlustá více než dva metry.

*Touto románskou branou
se vcházelo do třetího
zámeckého nádvoří.*

Trojúhelník směřoval špičkou k jihozápadu a byl střežen třemi věžemi. Vstupní cestu hlídala dodnes stojící věž válcová (nikdo z Jindřichohradčáků jí jinak neřekne než hladomorna, i když naprosto nikdy nebyla určena k tomuto lidumilnému účelu). Východní cíp obrácený k rybníku Vajgaru pak zajišťovala Hranatka. Dolní špiče trojúhelníku měla jako strážce bosovanou věž Černou. Ta, jak praví údaj ze 16. století, shlížela na takzvané Dvořiště a zájezek.

A vidíte, zase se musíme symbolicky posadit do školních lavic, protože je znovu co vysvětlovat. Radu slov totiž, obecně známých a běžných v minulých stoletích, dneska nezná nikdo. Anebo, abych nebyla naprostou pesimistkou co do hodnocení znalostí současného člověka, jen málokdo. Jen řekněte, co si představujete třeba pod pojmem „kopravadlo“? Možná cokoli, ale jistě

ne obyčejnou poklici. A tak je to i se slovem „zájezek“. Tak abyste věděli, není to zákusek, ale místo pod jezem. A kde že se najednou objevuje jez? Vždyť o nějaké řece se tu zatím téměř nic neříkalo. Takže to rychle napravíme. Kolem hradu se vine řeka jménem Nežárka, a zmíněný zájezek byla tenkrát část strouhy, která ji spojovala s rybníkem Vajgarem a byla pod jezem.

Stejně tak bychom asi zaváhali, kdybychom byli požádáni vysvětlit slovo dvořiště. Tak tehdy nazývali celý jižní cíp ostrohu, na němž hrad ležel. Kdybychom se chtěli ještě přesněji orientovat o poloze Černé věže, budeme si pamatovat, že stála na místě dnešní renesanční fontány a od obytné části hradu ji patrně oddělovala příčná zeď.

Hrad a zámek, dominanta Jindřichova Hradce, vypadá na dobové rytině trochu jinak než dnes. Ale k poznání i po těch letech a úpravách jistě je.

V době, kdy byl hrad dostavěn, nebylo v krajině (ani v jiných krajinách, samozřejmě) dvakrát klidno, a proto si každý hradní pán hleděl zajistit ostrahu a samozřejmě i přehled. V jidřichohradeckém hradě měla tedy velkou důležitost válcová, už zmíněná, zeď postavená na severní straně, a to na skále na nejvyšším místě hradiště. Vedle ní byl situován hlavní vstup do hradu a věž ho strážila.

Netyčila se ale u vchodu osaměle. Zleva měla přistavěný palác s kaplí, která zažila mnoho bohoslužebných obřadů, děkovných i prosebných mší, křtů i pohřbů, ale snad nejslavnější rámec poskytl, když se v ní vdávala Eva z Rožmberka za Mikuláše Zrinského ze Serynu, slavného a chrabrého bojovníka s Turky, kteroužto událost ani dnes neopomene žádný průvodce při prohlídce zámku turistům zdůraznit.

A protože jistota je jistota, byla čelní strana hradu chráněna ještě zvenčí. Lemoval ji parkán s příčným vodním příkopem.

Ani okrouhlou věž nebylo snadné dobýt. Jediný vchod do ní byl zvenku ve třetím patře, a to ve výši třinácti metrů nad úrovní dvora. Byl na jižní straně a překlenoval ho kamenný portál. Venkovní stěny věže byly hladké, prakticky bez možnosti úchytu a na celou věž bylo vidět ze všech úhlů. Vnitřní architektura věže byla nejen zajímavá, ale i důmyslná. Její přízemí bylo zaklenuté kopulí zvenku samozřejmě neviditelnou, protože nad ní stála ještě tři další patra s plochými stropy. Do přízemní místnůstky, vpravdě kobky, se mohlo vstoupit pouze shora, a to žádnými dvířky, ale otvorem v klenbě.

Takže nezvaný vetřelec, který by se pokusil nějak tuhle výšku ztéci, by byl velice brzy zpozorován – a velice brzy zneškodněn. Prokutat se zdí bylo rovněž téměř nemožné. Obvodní zdivo mělo málem čtyři metry (přesně 3,95 m). A prokopejte se nepozorovaně ta-

Nad starou vedutou možná zapochybuujete, jaké to je město. Ale německý nápis na stužce vás hned uvede na správnou stopu.

Hladomorna? Ano, místní ji tak nazývají, ale je to naprosto mírumilovná válcová hradní věž.

kovou kamennou masou! Pravda, prostor uvnitř věže nebyl dělán pro obězní, měl totiž světlost pouhých 2,6 m.

Kdo měl ve věži co dělat, musel vejít buď z podkroví paláce po můstku a pavlači anebo to vzít schodištěm z ochozu západní hradby.

Dneska je věž nahoře „ustřižená“ dorovna bez náznaku jakékoli střechy, ale tehdy střechu měla. Stavitelé jí říkají „stanová“. Byla vysoká a navíc ještě obkroužená ochozem přímo na horní straně zdi. Nebyl kumšt tam ochoz pořídít, protože tloušťka obvodní zdi se s výškou téměř neztenčovala. Docela nahoře měla ještě tloušťku tři metry a šedesát centimetrů.

V hradě se ovšem nejen hlídalo, ale hlavně bydlelo. K tomu sloužil palác, postavený těsně vedle okrouhlé věže. Byl původně jednotrakový, krytý valenou klenbou a měl rovné stropy. Sklepy byly předělené a nad nimi se nalézalo přízemí a dvě patra. Každé – dnes bychom řekli „podlaží“ – mělo původně tři stejně velké místnosti a na konci připojenou o něco širší komoru. Do té byl přístup v přízemí, a to rovnou z nádvoří, kdy vstupující prošel hrotitým portálem. Ovšem v horních patrech komora vzala později zaskvě, protože tam byl postaven velký pozdně gotický sál.

V prvním patře obyvatelé místnosti neprocházeli. Místnosti spojovala pavlač (nebo chcete-li vznešeněji lodžie), ale tu museli strhnout, když se přistavoval dvorní trakt.

Z pavlače se vcházelo do střední síně. Ne jen tak nějakými dvířky, ale velkým ústupkovým portálem, klenoucím se do půlkruhu a lemovaným dvěma proti sobě stojícími laloškami, které rámovala jemná lišta. Byla to jakási vstupní hala, odkud byl vchod do obou sousedících síní.

Napravo prolamoval zeď malý portálek zaklenutý do půlkruhu a vedoucí do kaple, jež sousedila.

Další portál, velký a zdobně klenutý, vedl do levé místnosti situované nárožně a sousedící s věží.

Byly tam ještě dva výklenky – jeden v rohu (dodatečný) – a druhý malý, který uzavíraly dva hrotité obloučky. Kdybyste pokračovali nalevo, vstoupili byste do poměrně velké komory, kde je nemožné neuzasnout nad klenbou, která je skutečným klenotem. Je to vzosná klenba křížová s vyžlabenými žebry, jejichž hrany jsou otupeny. Žebra v rozích ukončují hranolové náběžníky konzolovitě podsekuté.

Proti vchodu nalezneme krb, do dnešních dnů zachovaný jako

původní. Od představ krbů, jak je máme zažité, se liší: je válcovitý, dole rozevřený otvorem z cihel vyklenutým do hrotita. Jeho římsa je jednoduchá a nese průběžný reliéf trojlísté arkády.

Vlevo je šikmo ve zdi prolomený portálek (dnes zazděný), kudy se nevstupovalo například do komůrky hradní panny, ale do místnůstky daleko prozaičtější, do dávného převétu.

Ptáte se, co to je převét? Inu, vážení, to byla ta nejsoukromnější místnůstka obytné části hradu, místnůstka, kam každý občas nezbytně musel a odcházel tam docela sám. Bylo to – prostě řečeno – středověké WC, toaleta, klozet... jak chcete. Ovšem oproti dnešním takovým zařízením tato místnůstka neměla dveře ani splachování, dokonce ani žumpu a navíc nelícovala se stěnou stavby. Byla to jakoby zvenčí na zdi přilepená budka s kamenným sedátkem v podobě rovné úzké lavice, za kterou mezi sedícím a stěnou zela dosti podstatná mezera. Odpad padal vlastní tíží na zem. Pokud někdo zrovna v tu chvíli měl cestu pod převětem a dost nespěchal, tak měl prostě smůlu.

Okno sálu, které se dívá do předhradí a portál obrácený do dvorního traktu nejsou původní. Vznikly až v patnáctém století při stavebních úpravách.

Nad tímto patrem bylo ještě další patro s nízkými místnostmi plochých stropů, z nichž ale prostřední nesla křížovou klenbu. Dnes, zase po stavebních úpravách, tu najdeme jeden velký prostor, vzniklý po odbourání stropu. Původně tu byl i samostatný vchod z nádvoří. Ještě dnes je patrný z místnosti dvorního traktu, jež sousedila. A konečně zde byl i druhý portál (zase situovaný do hrotita), jímž se dalo vejít na tribunu sousední kaple. Takže bylo zřejmé, že se hradní obyvatelstvo nemuselo moc courat venku a mohlo procházet po místnostech suchou nohou, i když venku lilo nebo se sypal sních.

V komoře nad komnatou s krbem toho moc po původním vybavení a úpravě nezbylo. Jen konzoly po převětu, obráceném k okrouhlé věži. I původní okna nebyla následujícím pánům dost dobrá, a tak je rozšířili.

A nyní se podíváme do kaple. Přiléhá k obytným místnostem a chodilo se do ní původně půlkruhovým portálkem ze střední síně, a lze předpokládat, že také z dvorní pavlače.

Kaple zabírala do výšky dvě patra (první a druhé) a měla presbyterium, které později rozšířili. O tom, kterému světcovi byla kaple původně zasvěcena, se nedočteme ani v nejstarších dokumen-

Třetí nádvoří zámku s nádhernou studní a takzvanými malými arkádami, kde se prý zjevovala Bílá paní.

tech. Ne tak ale o době, kdy byla rozšířena – v 15. století. To už víme přesně. Dokonce si to můžeme přečíst na nápise za oltářem. Ale abyste tam nemuseli chodit a prolézat svatostánek, prozradím, že to byli svatí Šimon a Juda. Všechno na světě se však mění, a to nejen dnes, jak o tom hovoří známá píseň. I kdysi dávno uznávali, že změna je život.

Takže při další přestavbě, kdy byla podlaha kaple posunuta až do přízemí a kapli bylo nutno znovu vysvětit, což se odehrálo v roce 1708, stala se kaplí ke cti svatého Ducha.

Změnila poněkud svou tvářnost i jinak. Například nahoře.

Její křížová klenba měla dvě pole. Žebra byla ostře seříznutá, hrušková a měla postranní ouška opřena o náběžní štítky. Ležela na oblých příporách, majících půvabné košové hlavice, pokryté reliéfy listů. Některé byly rozevřené jako vějíře, jiné zavité. Jinde byla žebra ukončena jako konzole na hranolech náběžníků.

Jeden ze svorníků nese namalovanou pětistlou růži (ta pochází z poněkud pozdější doby) a na druhém uvidíme zajímavý reliéf

dvou ještěrů, kteří se k sobě nechovají ani trochu zdvořile, neboť každý je zakousnut do ocasu svého druhu.

Z celé stavby je patrná snaha majitele vytvořit nový typ paláce. Později se tento zárodek nového pojetí rozvinul do velké okázalosti.

Je pravda, že se zde objevují některé stavební nedostatky, které popisovat by bylo jednak zdlouhavé, jednak pro většinu čtenářů nepřilíš zajímavé, ale majitel (a možná i stavitel) si je později uvědomovali.

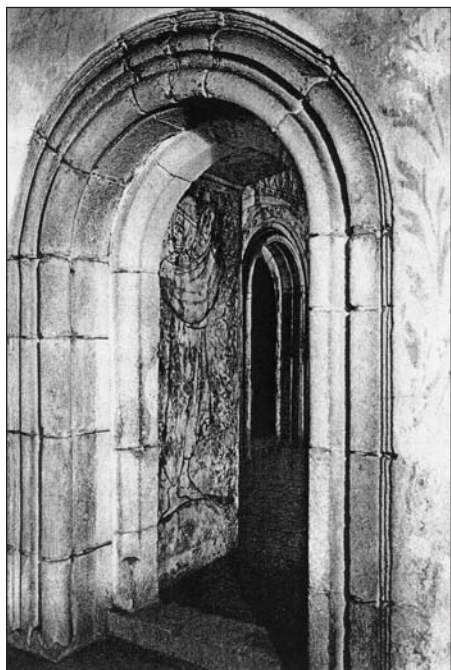
Možná snad i proto vznikla v roce 1338 rozsáhlá, unikátní a nesmírně zajímavá nástěnná malba, aby nedostatky napravila. Dal ji pořídit Oldřich III. z Hradce a pokrývá téměř všechny čtyři stěny původního nízkého prostoru.

Je řazena ve dvou páslech (pod ní je v té době obvyklý malovaný závěs) a představuje výjevy ze života svatého Jiří.

A pak je tu maličká, dosud neobjasněná záhada. Ne, nejedná se o strašidelného ducha, ale o pás malovaných štítů se znaky, umístěný mezi malovaným závěsem a legendou. A v čem je ta záhada?

Jedinečným klenotem jindřichohradeckého zámku je nástěnná malba s vylíčením života svatého Jiří z roku 1338.

*Vstupujte opatrně! Portál střeží
ozbrojenec!*

Prostě v tom, že znaky nebyly dosud vysvětleny. Tenhle problém ležel v hlavách mnohých badatelů, vzniklo několik teorií, ale protože nejsou potvrzené, necháme vědce dále bádát a raději si „počteme“ v malované legendě.

Když vstoupíme do místnosti zmíněné legendy, prodeme krásně zaklenutým vchodem – a lekneme se. Zmíněný vstup je totiž střežen. Pravda, ta středověká ochranka je pouze namalovaná, ale tak sugestivně, že trochu couvneme. Protože dostat plný zásah kyjem, jež namalovaný pán v plné zbroji zdvihl nad hlavu, by dojista nebylo zážitkem příjemným. Ba, troufám si tvrdit, že by to bylo patrně zážitkem posledním. Když vám dojde, že se nemusíte děsit a setřesete ze sebe mírný závan studu nad svým

úlekem, bude vám ta malovaná ochranka možná i trochu k smíchu. Ale efekt, jež měla vzbudit někdy po roce 1330, byl dobře psychologicky vypočítaný – takže zabral i dneska. A když jsme tedy prošli bez úhony, věnujme se malovanému příběhu.

Legenda začíná, jak už bývá zvykem, od dětských let zmíněného světce. Nadějný mladík je žehmán církevními hodnostáři, a pak vspívá ke cti a chvále boží. Duchovní stránka tehdejšího šlechtice je bezesporu důležitá, ale nesmí být pomíjena ani stránka tělesná. Protože – co by to bylo za rytíře, který by neuměl zacházet s mečem, jezdit na koni, anebo se dokonce něčeho bál. I stává se z jinocha Jiřího pravý a statečný rytíř, oddaný víře. A to dokonce tak, že neváhá zakročit proti zhůvěřilostem pohanským a pustí se do boření model. A zase se neubráníme úsměvu, když seznáme jejich charakteristiku: protože „chlupatá, rohatá, ocasatá příšera“ je označení – přinejmen si – pro dnešní uši znějící značně humorně.

Z detailu svatojiřské legendy lze usuzovat, že v době života svatého Jiří byli všichni lidé hezcí. (Anebo byl malíř bytostný optimista a idealista?)

Mírně žertovně může na někoho působit i strašlivý drak, s nímž se světec utkává a jehož zdolává, aby tak naznačil boj s nepravostmi chybujícího lidstva. Nicméně zmíněný drak je vyveden téměř heraldicky a nedělal by ostudu na žádném štítě.

Poté si nemůžeme nevšimnout, že v jednotlivých políčkách „filmu“ o rytířském světci lze vyčíst i něco z běžného života. Ne, autor svatojiřské legendy jistě nechtěl být dokumentátorem všedního dne, ale potřeboval své „záběry“ někdy a někde vyplnit – a tak kam by pro náměty chodil!

Za předlouhá léta pochopitelně malovaná legenda poněkud doznala úhony – barvy vybledly, semtam se odloupl kousek omítky (i když tenkrát stavební materiály měly nesrovnatelně trvalejší kvalitu než třeba Primalex), a tak v 19. století vznikla myšlenka malby restaurovat. K tomuto bohublému rozhodnutí došlo v roce 1899. Bohužel, restaurace nebyla z nejšťastnějších co do odborného pro-

vedení, ale protože byla prováděna pouze na povrchu malby, nebylo tak příliš snadné ji (samozřejmě daleko později) dostat do původního stavu.

Možná nás napadne, že prostor, byť s tak nádhernou výzdobou stěn, je velice skromně vybaven, zatímco jiné hrady s podobně rozvinutou skladbou paláce jsou daleko bohatší co do vybavení. Ne, jindřichohradecký rožmberský majitel nebyl lakomec, který by šetřil na zařízení. Musíme si ale uvědomit, že zmíněný hrad je daleko starší než ostatní hrady, které jsme právě srovnávali. Při jeho stavbě se nový typ obytné budovy teprve hledal, což plně potvrzuje řada architektonických prvků.

Oldřich I. byl pán velmi opatrný a takticky předvídavý. Proto své sídlo obehnal kamennou zdí, a to nejen samotný hrad, ale i předhradí. Zanedlouho se k obrannému systému připojilo i opevnění nového města, čímž bylo nepříteli velice znesnadněno tam vniknout.

Bohužel, nepříteli tehdy nepředstavovaly jen voje ozbrojenců. S těmi koneckonců dovedli zdatní bojovníci zatočit. Horší to bylo s nepřítelem, který se, neviditelný a neslyšitelný, vkradl do města a zákeřně ničil životy lidí. Nevybíral si. Mladí, děti, ženy, muži. Kvetoucí dívky i zvalí starci, žebráci i sedláci, řemeslníci i pobudové, urození i neurození, dobří i drbani a lapkové – všichni bez rozdílu byli v nebezpečí onoho strašného nepřítele těch dob, nepřítele, proti němuž nebylo téměř obrany – moru.

Právě v době, kdy strašlivá nákaza se lavinovitě šířila v městě pětileté růže, umírá pan Oldřich. Patrně na mor, i když v záznamech té doby ani na velmožově náhrobku se příčiny jeho smrti vysloveně nedovíme.

Ano, morové rány ve středověku dovedly vyplenit stav obyvatelstva snad ještě nemilosrdněji než různé lokální války. Ale stavby zůstaly. Lidé začali znovu budovat, vylepšovat, rozšiřovat své příbytky, a jinak to samozřejmě činili šlechticové.

Jindřichův Hradec už nebylo jen příhradí osídlené pro potřebu Hradu. Už to bylo město. Rožmberkové věděli, že má-li město zkvětat, musí mít základ v řemeslech a v obchodě. Nesmí se uzavřít jen do svých hradeb, ale vpouštět do nich všechno příhodné a naopak zase z nich vysílat to, co za vyslání stojí.

Hradec Jindřichův jako tržní místo existoval dokonce daleko dříve než město vzniklo. Co je to za nesmysl, může si říci logický čtenář. Ale – pokud dáme víru historikům, a zde konkrétně historiku a archiváři Františku Teplému – je to pravda.

Zařízení černé kuchyně nebylo příliš složité, ale kuchař musel mít pořádné svaly, aby jím vůbec pohnul.

Teplý ono tržní místo lokalizuje do roku 1174 a pravdivost svého tvrzení dokládá listinou Oldřicha z Hradce, kterou napsal 23. července 1294, a v níž se praví:

„... ostatně na silnici neboližto cestu, která skrze Jindřichův Hradec vede, pan král mi přiznávati ráčí totéž právo, jaké za svého života měli otec, děd a praděd můj...“

Což, jak si snadno můžeme odvodit, znamená, že už Vítek – zakladatel rodu, dostal královské právo zařizovat si na darovaném území cesty tak, jak je uzná za užitečné.

Zakladatel rodu bystře usoudil (a právem), že jak hrad, tak město pod ním založené, má před sebou nadějnou budoucnost. Jejich poloha na soutoku a přechodu vod byla přímo předurčena k tomu, aby tudy vedly obchodní cesty. Ukazovaly na to staré pěšiny, samozřejmě neupravené. A tak se prozíravý velmož pustil do jejich úpravy, až vznikly dobře sjízdné a tím pádem vyhledávané obchodní cesty. Do samého hradu ústily buď po dřevěném mostě na řece Nežárce, nebo se vozy mohly vydat osadou Nežárkou přímo k návrší svatého Jakuba. A protože ani tenkrát nikdo nikomu nedal nic zadarmo a bylo nutno

zaplatit za průjezd do hradu a města, byla na Nežárce stará krčma, kde se vybíralo clo i mostné. Pochopitelně se tam mohl cestující osvěžit jídlem a nápojem, a tak se ekonomika hýbala. A protože se brzy ukázalo, že jedna krčma nestačí přílivu příjíždějících, vznikla krčma druhá, nazývaná „panská kuchyňka“. Dnes se už nedovíme, zda a jaký byl rozdíl v oněch pohostinstvích. Možná trochu napoví přídomek „panská“. Třeba se už tehdy hospody dělily na prosté a panské, ale to už je jen nepodložená spekulace.

Doloženo ale je, že tehdy byla vybudována a hojně užívána právě ona cesta – z Rakous do Čech a naopak. Hlavním exportním artiklem, řečeno jazykem současnosti, bylo tenkrát hlavně sukno. A patrně sukno žádané, protože cechu soukeníků se dařilo. A tak vozy jezdily, kvetl obchod a vzkvétalo i jindřichohradecké panství.

Když příjíždějící, ať už kupec nebo forman, projížděl osadou Nežárka a podíval se směrem k hradu, uviděl mohutnou kamennou hranatou věž, která nesla (a dosud nese) jméno Menhartka. Není třeba zvláštního ostrovtipu, aby kohokoli napadlo, že věž je spojena se jménem Menharta z Hradce.

Věž jako věž, můžeme si pomyslet. Jenže právě pod Menhartkou je pozdně gotický klenot, který hned tak někde není k vidění.

Černá kuchyně

Je to pozdně gotická kuchyně (ze 13. století), kuchyně rozsáhlá, zajímavá, takzvaná černá.

Zhruba čtvercový půdorys kamenné místnosti má vysoké zaklenutí a stropní otvory ve všech čtyřech stranách, kudy unikal kouř z otevřených ohnišť, umístěných uprostřed kuchyně. Z původního zařízení se zachovaly železné rožně, kozlíky na jejich opěru a na zavěšení nádob a kamenná závaží. Podle jejich velikosti (a samozřejmě i váhy) pozorovateli jasně dojde, že tehdejší kuchaři nevařili v malých porcích. I to, že kuchařem se nemohl stát nějaký trasař, protože by neuzvedl závaží ani kotel a rožněm s napíchnutým prasetem nebo volem by také nehnul. Jistě, v této kuchyni se nevařily krmě pro pány hradu, ti měli své mistry kuchaře, připravující jídla daleko zajímavější, ale černá kuchyně byla – jak lze usuzovat – první ze „závodních jídelen“. Jídlo pro hradní zaměstnance bylo patrně „v režii“.

Kuchyně fungovala dlouhá léta a dokonce se dočkala i toho, že nakonec nakonec přešla do pověstí a legend, pojících se k jindřichohradeckému hradu. Ale o té si povíme o něco později, až v našem vyprávění odhlédneme od historických faktů a obrátíme se právě k těm legendám.

Ale ještě se na chvíli vrátíme k obchodování na hradeckém panství. Nebylo to jen sukno, které se zde vyrábělo. I těžba vzácných kovů tu našla své místo. V nedalekém kraji na povodí řek Lužnice, Otavy a Blanice vznikala už na počátku 13. století rýžoviště – takzvané sejpy, a otevíraly se i nové doly.

Tak přímo u samotného města Jindřichova bylo zahájeno doložení stříbra, jak praví ve svých dějinách archivář František Teplý. V jeho díle (i když pro region bylo bezesporu významné) se setkáme i s nepřesnostmi, které v budoucím zkoumání neobstojí. Tak třeba Teplého tvrzení o postu Templářů na panství je vyvratitelné. Templáři v tomto regionu nebyli, ale archivářova zmínka je zajímavá – a tak ji uvádíme i my. Teplý uvádí jako svědectví existence doložení stříbra i založení kostelíka svatého Jakuba Většího, který byl uznáván jako patron horníků. Stříbrné žíly, jak je v díle archivářově uváděno, nebyly nade vši pochybnost nijak zvláště bohaté, a tak těžba drahého kovu postupně ustávala, jak se žíly vyčerpávaly, až zanikla docela.

Mohlo by se zdát, že konec těžby stříbra bolestně dolehl na Vítkovce, ale to by byl omyl. Horníci totiž, když ztratili zdroj obživy, nesbalili peřiny, ženu a dítky a netáhli o dům (nebo třeba

o zemi) dál. Usadili se jako noví obyvatelé nově vznikajících vesnic a velice rychle se překvalifikovali z práce pod zemí na práci na zemi. Takže hradecký vládce sice ztratil doly, ale získal nové poddané ve vesnicích, z nichž mnohé určitě nebyly bezvýznamné.

Jedno odvětví výroby sice zaniklo, ale vzápětí začalo vzkvétat nové. Byly to (zase podle tvrzení Teplého) skelné hutě. Krajina kolem Jindřichova Hradce se nehonosila úrodnou černozemí, ale zato kdejaké pole bylo „oseto“ kamením, a to kamením nejen ledajakým. Byl to čistý křemen. Snad právě to bohatství suroviny vhodné pro výrobu skla dalo vzniknout sklenářským hutím. Byly slavné a měly silnou tradici. Alespoň v blízkosti města. Teplý to dokazuje na názvu okolních lokalit. Například na tom, že dodnes se ještě u vsi Buku, vzdálené od Jindřichova Hradce coby kamenem dohodil, říká „na sklenářích“. Druhá huť se nacházela v místech, kde byl později Nový Dvůr (okraj města), a pamětníci rané první republiky ještě vzpomenu, že se tam říkalo „na sklenářce“.

Sklenářské hutě měly nejen dostatek křemenného materiálu, ale i dostatek dřeva z okolních lesů. A tak se tu úspěšně a nenásilně zabily dvě mouchy jednou ranou. Po vytěžených stromech na palivo do hutí zbyla místa vhodná k zakládání osad – a za palivo nebylo nutno vydat ani zlámanou grešli.

Zkrátka – ať už jsou tvrzení hradeckého archiváře pravdivá či zavádějící, je jasné jedno. Vítkovci nepromarnili jedinou příležitost, aby své panství nezhodnocovali – a dařilo se jim to. Zakládali nové vesnice a těm, kdo si při této kolonizaci vedli obzvláště zdatně, věnovali dědičné rychtářství v rodě až do jeho vymření.

Ne, nebylo tak docela jednoduché postavit vesnici, i když nároky na bydlení byly nesrovnatelně jednodušší než o pár set let později, neřku-li dneska. Problémy činil prostor. Krajina totiž byla hustě zalesněná a nemnoho půdy bylo vhodné ke „křejchání“, což je dobový výraz pro orbu.

Ani na stavění nebylo, právě pro ty lesy, mnoho prostoru. A proto bylo nutno přikročit k získávání nových stavebních míst mýcením lesa. Což pochopitelně vyžadovalo značnou námahu. Ale český člověk byl koumálek už tenkrát, a tak se uchýlil k cestě velice jednoduché. Začal lesy žďářit – což bychom dnes přeložili jako vypalovat. Šlo to rychle a navíc dřevěný popel byl velice prospěšný jako hnojivo pro půdu. Semtam se požár rozšířil o trochu víc, než měli stavitelé vesnice na programu, ale to při hustotě lesů naprosto nevadilo.

Způsob takového získávání půdy byl velice častý. Dodnes to dokumentují názvy vesnic kolem Jindřichova Hradce – Žďáry.

Najdeme Horní Žďár, Dolní Žďár, Pluhův Žďár (ne od nástroje na orbu, ale od pána, jenž se nazýval Pluh a jemuž zmíněná vesnice patřila).

Vítkovské državy rostly, mohutněly a děti pětিলisté růže se za krátko řadily k nejmocnějším v zemi.

Jenže – když roste majetek, rostou i strosti. To by ostatně potvrdil i dneska každý movitý (a svých movitostí dbalý) vlastník. A Rožmberkové byli nejen movití a svého majetku dbalí, ale i dychtiví jej nejen rozšiřovat, ale i udržet na vysoké laťce úrovně. Protože byli (povětšinou) i podnikaví a chytří, bylo jim jasné, že v jejich majetku je stále spousta teritorií, která jsou málo (anebo dokonce vůbec ne) osídlená.

Což neslo s sebou úkol tyto mezery v osídlení co nejrychleji vyplnit.

Vítkovcům (protože jim to myslelo přínosně, jak už jsme se zmínili) bylo jasné, že vlastními silami naprosto nemohou proces osídlování zvládnout. Koho tedy pozvat na pomoc? Zajisté někoho, kdo měl ve své době široký vliv a moc. A to byla církev.

Proto pánové z Růže pozvali na své panství dva církevní mocné řády. Byl to řád německých rytířů a (jak uvádí například historik a archivář František Teplý) řád templářů, ale o nedoloženosti jeho tvrzení už jsme se zmínili.

Historicky je doloženo, že jindřichohradecká komenda německých rytířů výrazně přispěla ke vzniku nových vsí v okolí města Jindřichova Hradce.

Nepředstavujme si ale, že všechno probíhalo jako pokojná idyla bez konfliktů, třenic a bojů. Ty šly až za hranice panství. Páni z Hradce se několikrát zúčastnili odboje proti českému králi a složité zvraty přineslo i období husitských válek, kde se setkáváme se jménem Menharta z Hradce.

JAK ROSTLY V HRADCI STÁNKY BOŽÍ

Zmínili jsme se už, že páni z Hradce, a to zejména ve třináctém a čtrnáctém století, dělali co mohli, aby kolonizovali krajinu kolem Jindřichova Hradce. Mohla by vzniknout domněnka, že jim velice ležel na srdci rozkvět české země.

Ale to nebyla ve svém dopadu tak docela pravda. Mužové pětileté růže, ač Češi jako poleno, byli nesmírně nakloněni Němcům. Historie se o tomto faktu zmiňuje jen střídavě, ale bylo to tak a Vítkovcům zmíněných století to nikdo neodpáře.

Uznejte sami: vstupovali zhusta ve sňatky se šlechtičkami z Němec. Pozvali do své oblasti řád německých rytířů a dali jim téměř volnou ruku v procesu kolonizace. To mělo za následek, že nově založené vesnice byly osidlovány obyvateli z Rakous a Bavor. A aby se tam dotyční nadšeně hrnuli, dostávali četné a pro ně velice příjemné výsady, které české obyvatelstvo nemělo.

Tak horlivě se snažil o vstup Němců Jindřichův syn Vítek a Jindřichův vnuk Oldřich. Ten zašel dokonce v odporu proti českému králi Přemyslu Otakarovi II. tak daleko, že bojoval v rakouském vojsku v osudné bitvě na Moravském poli.

S náboženským vyznáním pánů z Ruže to nebylo také tak jednoznačné. Najdeme tu řadu kolísání (patrně podpořených ekonomicky) a v době, kdy země zmítaly náboženské nepokoje, stojí už Vítkovci (až na některé výjimky – ale které pravidlo nemá výjimky!) na straně katolíků.

Obzvláště odpudivou postavou v náboženských bojích se jeví Menhart z Hradce. V bitvě u Lipan ho najdeme bojovat v protitáborských šicích. No prosím, přesvědčení je přesvědčení a boj muže proti muži je do jisté míry v pořádku. I když válka jako taková není nikdy v pořádku, samozřejmě. Nicméně boj je věc jedna a věrolomnost, projevovaná po boji je pak věc druhá. Nesmírně podlá a odsouzeníhodná. A takové podlosti se právě Menhart dopustil. Vláká totiž – a to už bylo po boji – značný počet táborských do osamělé stodoly blízko u Lipan, stodolu dal pevně zavřít, zapálit a táborské tam zaživa uškvařit.

Svou protikrálovskou (a protitolerantní) politiku prosazoval téměř do svého konce. Ještě na sklonku života se tvrdě přidal k nepřátelům Jiřího z Poděbrad.

Jeho syn Oldřich pokračoval v tatíčkových šlépějích, když založil proti králi Jiřímu strakonickou jednotu katolických pánů.

Ale to jen tak na okraji, než se podíváme, jak se páni z Hradce starali o stavbu svatostánků (katolických, samozřejmě) ve svém městě.

O pozvaných řádech náboženských rytířů se Teplý rozepisuje širou, i když o tom, že v Hradci byli templáři, se mylí. Nicméně si připomeneme, co o nich říká. Řád byl zpočátku chudý a měl se starat o poutníky do Svaté země, ale už po roce 1129 přešel jaksí do role ochranky bezpečnosti Palestiny. Ochraňoval patrně úspěšně, protože už zakrátko nabyl ohromného majetku. Mocní pánové prakticky z celé Evropy templářům udělovali celé kraje jako léna, a tím pádem měl řád prostředky na to, aby vydržoval – na svou dobu obrovskou – armádu. Historik praví, že seznamy vojska z roku 1260 zahrnují dvacet tisíc rytířů. Řád měl přesné třídění. Byli tu rytíři, kaplani, služební bratři, kteří se dělili podle vzdělání, a to bylo mnohdy znamenité. Uvedme třeba jejich technicky zdatné a vyspělé inženýry.

Templáři měli samozřejmě řádový šat, a to hned dvojí. Pracovní byl hnědý, sváteční pak černý s rudým křížem.

Když přišli do Čech, byli už finančně dobře zajištěni, a ještě dostali od vítkovského velmože řadu újezdů.

Templáři si je hned (protože jistota je jistota) označili krásně tešanými mezníky (neboť ve svých řadách měli i dovedné sochaře). Teplý přisuzuje krásné mezníky, zachované v jindřichohradeckém zámku, právě templářům. I když ale přesně neurčíme, kdo je dal postavit, stojí za to je shlédnout.

A v Hradci Jindřichově hned templáři (jak uvádí Teplý) byli jako doma. Nejdříve si zařídili nákladný dům (říkalo se tam V templu), krásně si ho vybavili a pak se pustili kousek za rybníkem Vajgarem do stavby nemocnice. A to nemocnice ne jen tak ledajaké, třeba pro léčení zlomených „hnátův či žilou pouštění“, ale nemocnice pro malomocné.

Tahle příšerná nemoc přišla z Orientu (takže je poněkud s podivem, že se jí říkalo i francouzská) s rytíři – vojáky, a vyskytovala se prakticky všude v Evropě. Lékařství bylo proti ní bezmocné, a tak postižení byli vyháněni z měst a někde dokonce pobíjeni. Potom církev vynalezla „humánnější“ přístup. Prý malomocní připomínají ubohého biblického Lazara a zasluhují soustrast, a tudíž je nelze hubit.

Krásu a vzornosť portálu kostela svätého Jana nemôže narušiť ani neodstraniteľný súčasťný plakát.

bou svatyně bylo patrně v té době započato. Přidržíme se tedy raději záznamů z doby Oldřicha III., který se rozhodl povolát do Jindřichova Hradce minority.

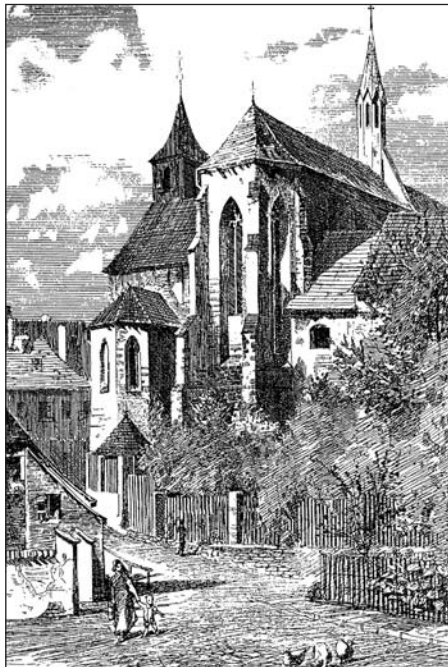
Kostel svätého Jana Křtitele byl tehdy patrně nedokončený, a do slova si říkal o pokračování (a dokončení) stavby. Což se ve finální situaci podařilo. Nyní se tyčí svou uměřenou gotikou na kraji města, jako by navazoval na hradby, a shlíží na rybník Vajgar. V první fázi to byl (a na to už doklady máme) minoritský klášter, k němuž patřil zmíněný kostel svätého Jana Křtitele. Jeho vznik se datuje po roce 1220. Stavba se ovšem protáhla. Oldřich sice dělal ramena, že ji finančně zajistí, ale nakonec se řada stavebních a zařizovacích akcí finančně přesunula na město, takže hlavní chrámová loď byla do stavěna až v roce 1375. Původně měla plochý strop, ale to nebylo

A tak pro ně církev stavěla zvláštní pevné domy, kam nemocné zavírala bez možnosti vycházení a styku s obyvatelstvem, které jim smělo jen přede dveře dávat potraviny.

Do hradecké nemocnice pro malomocné byl také přístup komukoli zakázán, ale postižení tam měli stravu zajišťovanou mnichy (nebyli tedy odkázáni na pofiderní milosrdenství občanů) a dokonce i jakousi základní péči.

Snad byla nemocnice užitečná. Malomocenství se totiž na panství podařilo lokalizovat a nešířilo se.

Historik Teplý ve svých dějinách města Jindřichova Hradce uvádí, že to byli právě templáři, kteří postavili kostel svätého Jana Křtitele, odkud jejich kněží konali první duchovní správu hradeckou. Ovšem Teplý toto tvrzení nijak nedokumentuje. Ale se stav-

*Nejstarší stánek boží, kostel
svatého Jana Křtitele
(minoritský klášter) na rytině
J. Kouly z konce 19. století.*

zřejmě dostatečně vznosné a odlehčené. A tak přibližně o čtvrtstoletí později, někdy kolem roku 1400, bylo plochostropní zakrytí strženo a vyrostla nádherná hvězdová klenba. Vznáší se podepřena tenkým žebrovím, jehož svorníky jsou unikátní ukázkou sochařství své doby.

Stavební ruch v kostele ale stále nekončil. Ve druhé polovině 14. století přibyla při jižním boku kněžiště kaple svatého Mikuláše, která se právem řadí k předním dílům gotického stavitelství. A současně pokračovaly práce na stavbě klášterního ambitu.

Kostel se chlubí i výzdobou malířskou. Celý prostor hlavní chrámové lodi je jí ozdoben, a to nahoře. Lze předpokládat, že se počítalo i s malířskou výzdobou spodní části lodi, ale nedošlo na ni. Zajímavé je pozorovat malované architek-

tury. Tady najdeme bezpočet motivů ať už figurálních či ornamentálních a je jasné, že jejich malíř byl nejen nadán živou a bohatou fantazií, ale byl to i člověk znalý knih. Mnohé z motivů totiž jasně napovídají, že byly inspirovány tehdejšími knižními ilustracemi. A co víc, mistr malíř dovedl svůj styl sdělit celé své malířské dílně. Ano, mistr nemaloval sám. Jednak by takový obrovský kolos zakázky jedinac nemohl zvládnout, jednak tehdy dobrý mistr, ať už malíř nebo sochař, měl své žáky, pomocníky – prostě svou dílnu. A nemysleme si, že některé z maleb jsou odfláknuté nebo malířsky nedokonalé! Takže – podtrženo a sečteno – malířská výzdoba kostela se právem řadí k vrcholným dílům české místěnné malby, kterou u nás známe z první poloviny čtrnáctého století.

Nicméně ani u toho při budování kostela svatého Jana Křtitele

nezůstalo. V roce 1369 došlo k uzavření smlouvy s mistry Mikulášem a Ondřejem (mimochodem stavěli klášter ve Třeboni) na postavení ambitu zmíněného kostela. Nu a slavní mistři se zhostili práce výborně, ovšem jen na východní části ambitu. Na první pohled je i laikovi zřejmé, že právě toto křídlo vyniká uměleckým projevem předních architektů své doby. Ostatní křídla ambitu nejsou sice nějak pokažená, ale i zde (a zase nemusíme být odborníky) poznáme, že ona umělecká lehkost, volba výrazových prostředků a dokonalé zpracování zdaleka nedosahují té úrovně. Jeví se proto, že byla vytvořena daleko méně fundovanými kameníky. Potvrzuje to i fakt, že další křídla ambitu mají něco z obsahu lidového umění. Figurální konzoly se snaží o podoby tváří, které měly něco společného se stavbou a najdeme tu i pokusy o portréty. Historikové umění (a já už samozřejmě vůbec ne) nemíní snižovat práci kameníků z druhé poloviny století patnáctého ani se ofrňovat nad uměním lidovým. Jen pokládám za vhodné konstatovat fakta. Ta jsou – ve výtvarných památkách – dokonce daleko průkaznější než třeba listiny psané.

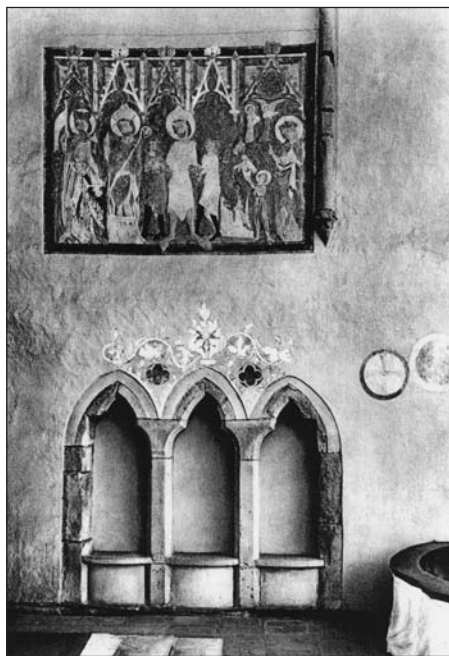

*Nejen zbožnost, i estetiku
vznášali minorité, když ambit
v klenutí rozsvítily barevnou
malbou.*

Ale projdeme se po církevních stavbách ještě o kousek dál, a to ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie, hlavnímu to církevnímu stánku města, kostelu, který byl v roce 1625 povýšen na proboštský.

Byl postaven na místě, kde bývala nejstarší kaple založená německými rytíři a nejspíš zasvěcená svatému Diviši a stála patrně uprostřed hřbitova, který postupně zanikl.

Chrám Nanebevzetí Panny Marie tam, kde stojí dnes, byl založen ve druhé polovině 14. století. Historik Teplý uvádí jeho vznik „po roce 1350“, na

Nad kněžištěm svatojanského kostela bdí nad mírem země čtveřice českých patronů.

níku. Kdo prý překročí v pravé poledne onen poledník pravou nohou, a to při prvním úderu věžních zvonů a přeje si „žádost bohulibou“, pak jeho přání prý dojde naplnění. Nikdo tuto legendu nepotvrdil. Patrně proto, že ji také nikdo blíže neproověřil – a i kdyby, pak je velice těžko poznat, která žádost člověka (a nako-
lik) je libá Bohu.

Zesnulí pánové z Hradce by mi jistě neodpustili, kdybych opomněla patrně nejstarší církevní stánek v městě. Patrně by mne za to chodili i strašit, což bych jistě neuvítala, a tak to rychle napravuji. Jedná se o kostel, začleněný do areálu bývalé jezuitské koleje, kostel svaté Maří Magdalény. Stojí na místě již neexistujícího kostela, vybudovaného ve 13. století pod patronací německých rytířů. Historikové do jeho blízkosti situují i první hradeckou školu.

Osud kostela Maří Magdalény je velice pestrý. V roce 1615 vyhořel a v době raného baroka byl obnoven, což se událo v letech 1628

informační tabulce umístěné na kostele dnes se pak dovíme, že kostel vznikl „před rokem 1382“.

Ale konečně – v relaci se staletími, odkdy tato nádherná památka stojí, přece na nějakém roku zase tak nezáleží!

Kostel je opravdu velkolepý a skládá se z několika kaplí, z nichž za zmínku stojí kaple Špulířská z roku 1489. Velice cenná a zajímavá je na ní kroužená žebrová klenba doplněná bohatou plastickou výzdobou a na oltáři se pyšníci sochou gotické Madony z doby kolem roku 1430.

A ještě je tu jedna pozoruhodnost: nachází se v presbytáři a je to mauzoleum Jáchyma z Hradce.

Pro zajímavost je nutno připomenout, že proboštský kostel leží na patnáctém poled-

Františkánský klášter s kostelem působí jaksi domácky a útulně...

i když se o to někdo (třeba i mocný) velice snaží. Protože to, co je velké, nelze snadno odstranit ze světa – pokud se ovšem najde síla a energie pro znovuvzkříšení, což se za mnoho set let v Hradci podařilo.

Nicméně Jindřichův Hradec svou zásobu kostelů zdaleka ještě nevyčerpal. Na malém náměstíčku byl v druhé polovině 15. století (po roce 1478) postaven kostel svaté Kateřiny s klášterem františkánů. Františkáni, jak známo, byli řádem pracovitým. U svého kláštera založili nejen hospodářství, které stačilo pokrývat jejich potřeby, ale dokonce v pozdějších letech i zahradnictví s prodejem. Ještě se najde řada občanů Jindřichova Hradce, kteří si chodili „do kláštera“ pro sazenice, zeleninu a drobné ovoce. Poslední bratři pracovitého řádu zde působili ještě po druhé světové válce a „setření z tváře města“ byli v roce 1950.

až 1632. Nicméně v časně barokní slávě si dlouho nepobyl, protože v roce 1788 byl zrušen. Nikoli zbořen, ale jeho funkce hluboko klesla. Většinu své další existence prožil jako sklad, a to sklad materiálů, které naprosto vnitřní stavbě neprospívaly. Až daleko později, kolem roku 1995, vznikla myšlenka kostel obnovit, což se podařilo. Uměřeně, vkusně, s úctou k tradicím, ačkoli kostel se nestal kopií původního. K jeho současné slávě přispívají i cenné varhany. Ne, nebyl znova vysvěcen, takže neslouží církevním účelům, ale bohatě to nahrazují akce, například koncerty, které se tam pořádají. Slavné Concertino Praga. Rozloučení s významnými osobnostmi. Vzpomínkové slavnosti.

Takže je zřejmé, že tradice nemusí nutně zaniknout,

Nicméně vraťme se k církevní stavbě. Byla vybudována v pozdně gotickém stylu a v roce 1619 vyplněna. Doslova dohola, takže ji bylo nutno, měla-li být zachována, přestavět. Obnova a dostavba se nesla (pochopitelně vzhledem k době) v raně barokním stylu. Řada zbylých stavebních prvků však naznačovala svůj pozdně gotický původ.

Další tragédie postihla kostel v roce 1801, kdy ho zachvátil požár. Ale ani pak stavba nezanikla, byla zrenovována a přes ničivou sílu ohně si zachovala mnoho gotických prvků.

Když vcházíme do kostela, nemůžeme si nevšimnout kamenného kříže, strážného po jedné straně sochou svatého Jana z Nepomuku a z druhé sochou svatého Theodora, který se stal patronem města snad proto, že jeho ostatky jsou uloženy v samotném kostele, v kapli z roku 1732.

Z kláštera vede nadzemní krytá chodba přes celou ulici (pod ní se dodnes říká „klášterská brána“) do takzvaného „klášteříčku“. Je to budova pozdně gotická, na pohled nevynikající ničím, co upoutá oko na první pohled, budova kompaktní a jednolitá. A její účel? Založila ji v roce 1534 Anna z Münsterberka (přivdaná na hradecké panství) jako špitál pro malomocné ženy.

Později (zřejmě, když malomocenství přestalo být aktuální hrozbou města) byl tento špitál uvnitř upraven (zvenci se úpravy budovy nedotkly) na vdovské sídlo hradeckých paní.

Je s podivem, že v době tak časně jako bylo šestnácté století, mohlo vzniknout (samozřejmě z iniciativy a za finanční dotace hradeckých pánů) takové zařízení. Nicméně jeho založení potvrzuje dvě fakta: že hradečtí velmožové mysleli hlavou (povětšinou) a že dnešní systém penzionů se službou pro osamělé lidi není ve své podstatě nic nového.

Takže se opět ukazuje, že rčení starých latiníků „*nihil novum sub solo*“ stále platí.

Ale ještě k osudům kláštera v době, kdy se na jindřichohradecké dění dívali pánové z Hradce už jen z věčnosti.

V roce 1950, jak už jsme zmínili, byli františkáni vypuzeni. V kostele se sice mše celebroyaly, ale jinak se o celý areál – jak kostel tak klášter – nikdo nestaral. A tak stavby pustly, do střeš začalo zatékat, omítka se olupovala a ve zdech se nebezpečně šířily praskliny. Stav byl tak kritický, že v roce 1987 byly jak kostel tak klášter pro havarijní stav uzavřeny. Pochopitelně, když je budova ponechána na milost a nemilost vlivům počasí a bez jakékoli údržby, její stav se rapidně zhoršuje. Bůhví, jak by to bylo s vzácnou památkou dopadlo, kdyby nedošlo k změnám ve státě.

...k čemuž napomáhá chodba nesená třemi oblouky, spojující klášter s takzvaným „klášteříčkem“ – ústavem pro zchudlé šlechtičny. Docela taktně volená možnost komunikace mezi františkány a zbožnými dámami, není-liž pravda?

A když na zlomu předposledního a posledního desetiletí století dvacátého ke změnám došlo, byl celý areál františkánům vrácen. Povídat o tom, jak se horko těžko sháněly peníze na jeho opravu, jak na něm pracoval kdo měl ruce a trochu zručnosti, jak tehdejší církevní představený shodil kolárek, natáhl montérky a s hřebíky v puse a kladivem v ruce lezl po střeše, pro tu chvíli přeškolený za pomocného pokrývače, to by bylo jistě také zajímavé, ale byla by to úplně jiná story. Postačí říci, že kostel byl opraven a v srpnu 1991 se v něm znovu obnovily bohoslužby.

Krátce po roce 1380 vyrostl v těsné blízkosti rybníka Malého Vajgaru a jaksí u paty hradu kostel další. Zsvěcen byl svatě Alžbětě a byl to kostel špitální. Jeho osud byl také poměrně pestrý, ale ne zase tak velice výjimečný, takže se skromně spokojíme jen touto zmínkou.

Stejně tak si budeme počínat se vzpomínkou na kostel svatého Ja-

kuba postavený na místě starého kostelíka, vystavěného ještě za pánů z Hradce, ale zrušeného už za nových majitelů města – v roce 1793, což už do naší „vítkovské“ historie nepatří. Snad jen ještě poznámka: budova kostela pak sloužila vojenské posádce jako skladiště prachu a v roce 1856 ji zbourali. Místo na vrchu, kde kostelík stál, bylo ale zajímavé, a tak v roce 1860 vyrostl svatostánek nový v novoanglickém stylu. Přímo pod jeho vchodem je kovová brána střezící vstup do hrobky rodu Černínů, vylámané pod kostelem ve skále. Ale i to už patří do jiného příběhu, jak jsme pravili. Jen snad ještě o domněnce některých historiků, vracející se k samému počátku města. Ještě v polovině 19. století bylo možno na jakubském vrchu najít zbytky zdi, která vnukala badatelům domněnku, že šlo o torzo věže (nebo možná strážní budovy), patřící k předsunutému opevnění z počátku budování města. Možná tomu opravdu tak bylo, protože místo je strategicky velice výhodné a první Vítkovci věděli, co činí.

Malou zmínkou se podíváme i na kostel další, zasvěcený svatě Trojici. Postaven v letech 1590 – 1594 není umístěn v centru tehdy už rozsáhlého města. Dalo by se říci, že uzavírá tehdejší zástavbu směrem na obec Jarošov. Obklopoval ho hřbitov, který byl v nedávných letech zrušen a přebudován na park, vyváženě se prostírající kolem kostela. A věřte, není to smutný park, i když v něm zůstaly unikátní pomníky a hrobky. Je to jakási oáza v současné zástavbě. A protože je obkroužená zdí, nezaléhá sem ani protivný dopravní ruch. Kostel neslouží už církevním účelům, ale pro výstavy a i koncerty je místem nad jiné příjemným.

Kdybychom se vydali jižním směrem z města (třeba by se nám zachtělo po vzoru dobrého vojáka dojít pěšky do Budějovic), narazíme na samém okraji na kostel další. Zasvěcen svatému Václavu byl církevním centrem obyvatelstva, bydlícího v blízkosti. Stojí rovněž uprostřed hřbitova a je to uměřeně vybudovaná jednodlná budova. Její vznik se datuje do druhé poloviny čtrnáctého století, a i když v roce 1606 prodělala částečnou přestavbu, jejíž zdůvodnění se v zápisech rozchází, neublížilo to její gotické ladnosti, k níž přispívá valená klenba s lunetami.

Některé historické prameny sdělují, že právě v tomto kstele kázal v roce 1451 Jan Kapistrán, známý protihusitský kazatel, žijící v letech 1385 – 1456. A praví se, že to byl vynikající agitátor. Prý jeho zanícené a ohnivé projevy měly takovou sílu, že značný počet přívrženců husitů se ochotně a s radostí vrátil do lůna církve katolické.

V kraji, kde nastupovala kolonizace Vítkovců ovšem – a na to nesmíme zapomenout – hrály důležitou úlohu i rybníky. Na jihu Čech je jich nemálo, a tak samozřejmě i hradecké panství jimi bylo bohaté. Všechny ty rybníky, ať jsou malé nebo rozsáhlé, ležely v údolních soutěskách, do kterých přirozeně směřovaly bystriny anebo jimiž protékaly potoky. Tolik příroda. Nicméně majitelé panství ji už tenkrát podrobovali svým potřebám a zasahovali – velice vhodně – do jejího běhu. Tak proudy potoků veleli zastavovat hrázemi a vystavěli úzké „kbely“ z dubového nebo jedlového dřeva. Tak byl proud vody přinucen probíhat podle vůle stavitelů. Těm dřevěným korytům se říkalo stavy a ti, kdož na nich pracovali, se zvali stavaři. Rybník tak dostal novou tvářnost. Dno bylo nejhlubší a od něj terén postupně stoupal. Vlny tak nemohly za větrného počasí přímou silou narážet do hrází (a tak je ohrožovat) a slábly na pobřežních písčinych „prsech“. Hráze bývaly vyztužené chvojí a kládami a pod kbelem byl vykopaný zájezek.

Takto upravených rybníků bychom našli na panství celou řadu. Třeba rybník Holná, Ratmírov, Pěná, Lásenice...

Samo město Jindřichovo se těšilo přirozené vodní nádrži, která prošla také velkými změnami. Začalo to prohloubením prvního vodního příkopu, majícího ochranný charakter. Ovšem když ho kopáči prohloubili, soutěska proti vodě najednou vystala. A tady byla chyba. Nová zemská cesta, která vedla z Podvrší brodem (mimochoodem úzkým a značně nepohodlným) byla při povodních ještě neschůdnější, a to brzdilo vstup do města. Což se, pochopitelně, nevítaně odrazilo na obchodě. Tedy na ekonomice. Pán města proto vzal v potaz odborníky (ano, už tenkrát existovali specialisté „na vodu“) a podle jejich rady dal svést vodu „k Václavu“, směrem k jezerní úžině. Címž se úžinu podařilo ještě zúžit a pak už nebyl problém ji překlenout mostem. Byl ve své původní podobě dřevěný, ale sroubený napevno a důkladně, aby snesl zátěž hrubých vozů s nákladem. Nesl jméno Rybnický (někde se uvádí i název Rybný) a pokračoval cestou, protínající rozrůstající se osadou. Cesta byla dobře přístupná, a stala se (jak uvádí historik) „dobrým zdrojem příjmů páně i osady“. Při oné frekventované cestě začalo vyrůstat takzvané Zárybníčí.

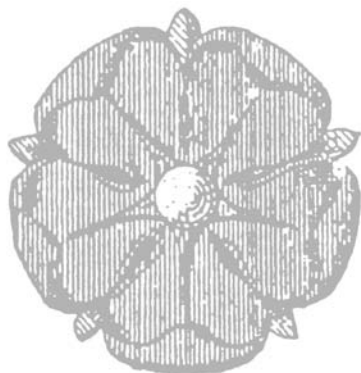
Město roste. Ztrácí zemědělský charakter, který ovšem zůstává v okolních vesnicích, ale obec hradecká se polností naprosto nezabavuje ani v dobách daleko pozdějších.

Například podle „berní rulle“ z roku 1654 drží „obec hradecká 787 strychů měšťanské půdy schopné ke zdanění“.

Tak, vážený čtenáři, až budeš vrčet a hudrovat nad daňovým příznáním, které musíš vyplnit a posléze všelijaké daně zapravit, a klnout současné státní správě, co si to na tebe jako na majitele vymyslela, vzpomeň si, že i v době dávno, pradávno minulé musel občan platit daně.

A můžeš si pochvalovat, že dneska jsi na tom s daněmi daleko líp, než dávný praprapradědeček. Jistě, úřady ti vyměřily daň z nemovitosti, daň ze psa například, ale nemusíš platit daň z hlavy, přes libovolný most přejdeš zadarmo a nikdo na tobě nežádá mýtné.

Zanechme ale plytkých žertů (protože k velkému obveselení zase nejsou) a podívejme se, jak se město nejstaršího Vítkovce rozvíjelo dál. Jistě přitom nemůžeme přehlédnout role jeho velmožů, i když o tom, co by zajímalo bulvární tiskoviny – tedy milostné avantýry, rodinné či finanční skandály ba i pletky politické – se zmiňuje historie jen jaksi na okraji a velice střídme.

O ŘEMESLECH VE MĚSTĚ

Město Jindřichův Hradec ve třináctém století bylo, jak praví historik, „dílem lokátora“.

Hlavní jeho růst se začíná ve čtrnáctém a patnáctém století. Je obecně známo, že o prosperitě lokality a města jako takového rozhoduje výroba. V dnešních dobách a samozřejmě i v dobách dávno minulých.

Zde si musíme připomenout, že jednotlivé procesy výroby formují jak město tak jeho jednotlivé části. A jaké jsou a byly, řečeno jazykem současných ekonomů, jeho hospodářské výsledky, je jakousi základnou pro vznik a růst objektů veřejného zájmu.

Začít je nutno u řemesel. A jak se rozvíjela řemesla na jindřichohradeckém panství? Samozřejmě vznikala ta, kde bylo možno nalézt surovinu z místních zdrojů. Zmínili jsme se už o zániku stříbrných dolů, a to z prostého důvodu, že žíly vzácného kovu se vyčerpaly, a nebylo tedy ekonomické doly udržovat.

*Důstojný symbol – městský znak Jindřichova Hradce
v erbovních barvách modré a zlaté.*

Ovšem snadno dosažitelné suroviny, zdroje a podmínky, které nehrozily zánikem, na místě byly, a to hned několik. Za prvé to byli jednotlivci, schopní a ochotní do podnikání investovat a za druhé dostatek pracovní síly. Ti movití jedinci se začasťe rekrutovali z kolonistů, přicházejících s nadějí na příležitost k obchodu. Ze zemí, odkud přišli (hlavně z Rakous a Bavor) přinesli znalost výroby. A měli kapitál, často zmnožený dary majitele panství za to, že kolonizovali. Ostatně, dary se místnímu velmoži brzy a ve značné míře rentovaly.

Zásobárnou pracovních sil pak bylo zemědělské okolí města.

Řemeslníci ve vesnicích brzy poznali, že mzdy ve městě jsou vyšší než na venkově a dokonce jaksi pravidelnější. A tak nastává první migrace z vesnic do města.

Řekli jsme si, že vzkvétají ona odvětví řemesel, která se nemusí pachtit za surovinou, protože ji mají přímo u nosu. V jindřichohradecké lokalitě to bylo zemědělské chovatelství ovcí a příznivé podmínky ve městě – stálý dostatek vody.

Takže prvními rozkvétajícími řemesly tu bylo SOUKENICTVÍ a KOŽELUŽSTVÍ. Tyto řemeslné obory se rozmohly (a zkvalitnily) natolik, že netrvalo dlouho a probojovaly si cestu na zahraniční trhy, což neslo užitek jak městu tak jeho vladaři.

Už při rozvoji soukenictví můžeme sledovat jev na svou dobu pokrokový – dělbu práce. Vesničané, kteří přicházeli do města za prací, byli ovšem nekvalifikovaní, a tak zastávali práci, pro niž nebylo nutno v podstatě žádného školení. Pracovali jako stříhači ovcí nebo česači. Za nižší mzdu, pochopitelně, než pobírali ti, kteří konali práce odbornější, například barvíři. Mzda se vyplácela denně. Etymologové právě do této doby řadí vznik slova „nádeník“ – tedy pracující, který dostává mzdu každý den.

Řemeslnické živnosti byly podnikem domácí, kde pracovali kromě najatých dělníků i členové rodiny a často domácí služebnictvo.

Pomocníci mistra měli dvojí možnost ubytování. Jedni, zůstávající stále při mistrovi („podsedkové a podruzi“) bydleli v dřevěných boudách, které, ač byly nesmírně chatrné a nuzné, nesly označení příbytků. Byly zpravidla umístěny na kraji dvorů vedle hospodářských budov a táhly se po délce hlubokých majitelových parcel. Vznikala tak nová zástavba, která se (s různými mírnými vylepšeními) zachovala do časů o mnohá staletí pozdějších.

Mistr ovšem měl i pomocníky, kteří u něho nebydleli, ale docházeli ze svých domovů na okrajích města, či pracovali podomácku

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.